

Den calvinske udfordring

Torben Kjær, lektor emeritus, Dansk Bibel-Institut,
tk@dbi.edu

Resumé

”Den calvinske udfordring” er en kort indføring i fem karakteristiske temaer hos Calvin og i calvinsk tradition: Dobbelt forudbestemmelse – en begrænset soning – en uimodståelig nåde – de troendes bevarelse – forsynet. De fire første er taget fra klassisk fem-punkts-calvinisme, og det sidste om forsynet har jeg tilføjet, da den har den samme karakter. Jeg giver en kort karakteristisk af de fem temaer, og derefter vurderer jeg dem ud fra Bibelen. Jeg har desuden tilføjet et lidt større appendiks om Rom 9, da jeg savner en kort og præcis eksegese af denne tekst, som argumenterer for en enkelt forudbestemmelse. På grund af internettet er den calvinske udfordring blevet forstærket i vor tid, og denne korte indføring kan forhåbentlig skabe en vis afklaring.

Keywords

Calvin – forudbestemmelse – forsoning – frafald – forsyn

Indledning

Reformationens to hovedpersoner er Luther og Calvin. De har et fælles anliggende, har en delvis fælles grundforståelse, men divergerer på nogle afgørende områder. Der har derfor altid været brydninger mellem det lutherske og det calvinske, og den brydning er blevet intensiveret de seneste år på grund af internettet. Mange i en luthersk sammenhæng hører dygtige forkyndere og undervisere på internettet, som har en tydelig calvinsk profil. Det præger. Calvinske synspunkter vinder frem. Vi står med en forstærket calvinsk udfordring. Jeg bruger ordet calvinsk om nogle bestemte elementer i calvinsk teologi, som vi finder hos Calvin og dem, som vil videreføre calvinsk teologi. Jeg tænker på dobbelt forudbestemmelse, en begrænset soning, en uimodståelig nåde, en afvisning af frafald og på forsynet.¹ Disse temaer vil blive beskrevet i det følgende, og da spørgsmålet om den dobbelte forudbestemmelse og forsynet er mere komplicerede end de andre, får de mest plads i artiklen. Når man vokser op i en bestemt teologisk tradition, er det vigtigt, at man identificerer sig med den, lærer

¹ De fire første er fra den såkaldte fem-punkts-calvinisme, som er en sammenfatning af calvinsk teologi. Man har samlet det i forkortelsen: TULIP: T – Total depravity; U – Unconditional Election; L – Limited Atonement; I – Irresistible Grace og P – Perseverance of the Saints. Jeg har ikke taget den første med, da der ikke er den store forskel mellem luthersk og calvinsk på dette område. Til gengæld har jeg taget forsynet med, da der i forsynstanken er den samme grundlæggende forståelse af Guds magt som i de fire punkter, jeg har med.

den at kende og bliver fortrolig med den. Når det er sket, kan man teste den på Bibelen for at se, om traditionen er bibelsk. Artiklen er en hjælp til dette, for jeg vil i det følgende teste de nævnte temaer og vurdere, om disse er bibelske, og om vi derfor skal slippe dem ind i vores tradition. Jeg vil ikke sammenligne det calvinske med det lutherske eller vurdere det calvinske ud fra det lutherske, men vurdere de nævnte temaer ud fra Bibelen. Den er normen. Den afgør, hvad der er sandt. Det er opgaven. I en artikel, som fokuserer på forskelle, kan vi let glemme, hvor meget fælles vi har med den mere brede calvinske tradition. Vi er fælles om bibelsynet, at Bibelen er Guds ord. Vi er fælles i kampen for bibelsk sandhed og teologi, og vi er fælles om en række kernepunkter i vores tro: Jomfrufødslen, en stedfortrædende død, opstandelsen, retfærdiggørelse, betydningen af et nyt liv og Jesu genkomst til dom og meget andet. Vi, som står i en luthersk tradition, har modtaget megen inspiration fra den brede calvinske/reformerte tradition gennem årene. Den ville jeg ikke have undværet, og den er jeg taknemmelige for.

Artiklen er bygget op på den måde, at jeg begynder med kort at beskrive centrum i det bibelske budskab og de konsekvenser, det får for de nævnte calvinske temaer. Dernæst konkretiserer jeg og beskriver de nævnte temaer og vurderer dem ud fra Bibelen. Til sidst sammenfatter og perspektiverer jeg. Der er begrænset plads i artiklen, så de enkelte temaer behandles kort og forhåbentligt præcist.²

Den bibelske grundforståelse

Bibelen åbenbarer, at den eneste sande Gud vil frelse mennesker. Hans kærlighed er til alle (Joh 3,16). Hans frelse er for alle (Joh 3,17; 1 Tim 2,4; Tit 2,11; 2 Pet 3,9). Gud er derfor engageret i en intens kamp for at nå alle med sin frelse. Derfor har han sendt sin søn til verden. Derfor er han død i stedet for hele menneskeheden, idet han tog menneskehedens synd og skyld på sig (Joh 1,29; 2 Kor 5,15; 1 Tim 2,6; 1 Joh 2,2), og derfor er målet, at evangeliet om frelsen skal nå ud til alle folk for at gøre dem til Jesu disciple (Matt 28,19-20). Dette er essensen i den bibelske grundforståelse. Dette er den røde tråd i det bibelske budskab. Guds kærlighed er universel. Ingen står uden for den. Guds frelsesvilje er universel. Heller ingen står uden for den.

Ved syndefaldet tabte Gud de to første mennesker, og det førte til ulydighed og synd blandt mennesker, men fra syndefaldets tid har Gud kæmpet for at vinde mennesker tilbage gennem evangeliet. Derfor finder vi i Bibelen en enkelt forudbestemmelse til frelse, og ikke nogen forudbestemmelse til fortabelse. En enkelt og positiv forudbestemmelse stemmer med Guds universelle kærlighed og frelsesvilje. Derfor finder vi i Bibelen en ubegrænset soning, som gælder alle mennesker, for en ubegrænset soning stemmer med Guds universelle kærlighed og frelsesvilje. Derfor finder vi i Bibelen, at mennesker kan modstå Guds nåde og frelse, for dette stemmer med Guds universelle kærlighed og frelsesvilje. Gud er ikke årsag til, at mennesker går fortabt. Mennesker bærer selv ansvaret og skylden, hvis de går fortabt. Derfor finder vi i Bibelen, at mennesker har frihed til at falde fra troen, og at de selv bærer ansvaret for frafaldet. Dette stemmer med Guds kærlighed og

² På norsk er der kommet en god introduktion til emnet. Arne Helge Teigen: Ny-kalvinisme. En orientering, Aguilaforlag 2014. På engelsk findes der f.eks. Jordan Cooper: The Great Divide. A Lutheran Evaluation of Reformed Theology, Wipf & Stock, 2015.

frelsesvilje, for Gud vil ikke miste én eneste af de troende (Matt 18,12-14). Derfor finder vi i Bibelen, at det onde kommer fra Satan og mennesker, for Gud har givet plads til ondskab fra Satan og mennesker. Gud styrer *ikke* alt i denne verden, så han vil og virker alt. Dette stemmer med Guds kærlighed og hans kamp for at vinde menneskeheden tilbage, og dette stemmer med, at han har udskudt sin dom til genkomsten. De omtalte calvinske temaer står i modsætning til Bibelen.

De fire første calvinske temaer hænger logisk sammen. De danner et system. Den dobbelte forudbestemmelse er udgangspunkt, og af denne følger logisk, at Gud kun soner de udvalgte synd (begrænset soning). Af den dobbelte forudbestemmelse følger logisk, at Guds nåde virker effektivt (en uimodståelig nåde), fordi Gud udfører, hvad han har besluttet, og af den uimodståelige nåde følger logisk, at de troende ikke kan falde fra, for Gud gennemfører, hvad han har besluttet. Systemet hænger logisk sammen. Det sidste tema med forsynet er taget med, fordi man her udvider Guds uimodståelige magt til at gælde alt i denne verden, og det svarer til synet på Guds magt i de fire første temaer.

Den dobbelte forudbestemmelse

Jeg begynder med en dobbelt forudbestemmelse, fordi det er det logiske udgangspunkt for de fleste af de temaer, jeg har valgt at beskrive. En dobbelt forudbestemmelse betyder, at Gud har forudbestemt nogle til frelse og de øvrige til fortabelse. Man bruger ordet forudbestemmelse eller udvælgelse, eller man taler om, at Gud har skabt nogle til frelse og de resterende til fortabelse.³ Forudbestemmelsen er Guds suveræne beslutning. Den er ikke afhængig af noget i mennesket, men Gud beslutter frit og suverænt, hvem han vil frelse, og Gud beslutter frit og suverænt, hvem han vil føre i fortabelse. Beslutningen er ikke afhængig af, om et menneske har gjort noget godt eller ondt eller af et menneskes karakter og kvaliteter. Gud træffer suverænt sin beslutning, og Gud gennemfører suverænt sin beslutning. Man taler om Guds dekret, som Gud gennemfører.

Begrundelse

Der er to argumenter for en dobbelt forudbestemmelse. Det ene argument er et logisk argument. Her tager man udgangspunkt i, at Gud har forudbestemt nogle til frelse, og det er sandt. Den logiske slutning er da, at Gud har forudbestemt de resterende til fortabelse. Det er et rent logisk argument. Det andet argument er, at Bibelen både lærer en forudbestemmelse til frelse og en forudbestemmelse til fortabelse. Med hensyn til det første henviser man til steder som Rom 8,28-30 og Ef 1,4-5, og det er sandt, at Bibelen lærer en positiv forudbestemmelse til frelse.⁴ Med hensyn til det sidste henviser man til Rom 9,6-23. Det er nøgleteksten.⁵ I Rom 9,7-13 skriver Paulus om en udvælgelse af Isak

³ Jeg bruger ordene "udvælgelse" og "forudbestemmelse" i flæng, og jeg bruger begge ord om frelse og fortabelse.

⁴ Man kan henvise til mange flere steder.

⁵ Man henviser også til Matt 11,25-27; 1 Pet 2,8 og Judas 4. I Matt 11,25-27 taler Jesus om to grupper. Gud har skjult åbenbaringen for de vise og forstandige, som er en betegnelse for de forhærdede, som har afvist åbenbaringen. Det er nemlig kun i de forhærdede, at Gud skjuler sin åbenbaring. Gud har åbenbart evangeliet for de umyndige, som er de troende, som har taget imod evangeliet. For de troende derimod åbenbarer Gud stadig evangeliet. 1 Pet 2,8 tolker man på den måde, at mennesker er bestemt til ulydighed. Verset skal dog forstås på den måde, at de ulydige er bestemt til at tage anstød i deres ulydighed. Det er ulydighedens konsekvens, som Gud har bestemt (se Peters første brev på tkjaer.net). Judas 4 handler ikke om forudbestemmelse, men om forudviden, idet der forud er skrevet om, at de skal dømmes.

fremfor Ismael og en udvælgelse af Jakob fremfor Esau, og man mener i den calvinske tolkning, at det er en udvælgelse til frelse. ”Jeg elskede Jakob, men hadede Esau” handler om udvælgelse, så Gud uden nogen grund udvalgte Jakob og uden nogen grund forkastede Esau. I den calvinske tolkning mener man, at vers 14-18 også beskriver en udvælgelse til frelse og en forkastelse til fortabelse. Gud vælger frit og uden nogen grund i mennesker, hvem han vil forbarme sig over til frelse. Gud vælger frit og uden nogen grund i mennesker, hvem han vil forhærde til fortabelse. I den calvinske tolkning mener man, at pottemagerbilledet i vers 19-21 er en realistisk beskrivelse af Gud. Det betyder, at Gud frit og suverænt skaber nogle mennesker (”kar”) til frelse og frit og suverænt skaber andre mennesker (”kar”) til fortabelse. Denne tolkning finder man bekræftet i vers 22-23, som i den calvinske tolkning beskriver en dobbelt forudbestemmelse. Gud har bestemt nogle til ødelæggelse og andre til herlighed. Dette er i kort form den calvinske tolkning af Rom 9.

Vurdering

Den dobbelte forudbestemmelse er begrundet med et logisk argument og med en henvisning til, at Bibelen lærer en dobbelt forudbestemmelse. Når vi skal vurdere denne lære, skal vi tage udgangspunkt et andet sted, nemlig i Bibelens udsagn om Guds universelle kærlighed og universelle frelsesvilje. Joh 3,16 lærer, at Gud elsker hele menneskeheden (”verden”), og at Gud elsker med henblik på at frelse alle. Gud ønsker ikke, at nogen går fortabt, men ønsker, at alle får evigt liv. I 1 Tim 2,4 skriver Paulus om Gud *som vil, at alle mennesker skal frelses og komme til erkendelse af sandheden*.

Paulus skriver om Guds vilje, og Gud vil altså, at alle skal blive frelst (Joh 3,17; Tit 2,11; 2 Pet 3,9). Guds universelle kærlighed og frelsesvilje udelukker en dobbelt forudbestemmelse. En forudbestemmelse til fortabelse betyder, at Gud ikke elsker alle, men det gør han. En forudbestemmelse til frelse betyder, at Gud ikke vil, at alle skal frelses, men det gør han. Ud fra de klare og enkle udsagn om Guds universelle kærlighed og frelsesvilje kan vi udelukke en dobbelt forudbestemmelse. Det betyder for det første, at det logiske argument i den calvinske tolkning falder til jorden. Det er måske logisk, at når Gud forudbestemmer nogle til frelse, så forudbestemmer han de resterende til fortabelse. Men det er ikke bibelsk, for det er i modsætning til Bibelens udsagn andre steder. Det betyder for det andet, at den calvinske tolkning af Rom 9 er forfejlet. Den kan se overbevisende ud, men er i virkeligheden en fejllæsning, fordi man forstår de enkelte udsagn løsrevet fra deres bibelske sammenhæng. Udvalgelsen af Isak fremfor Ismael og Jakob fremfor Esau handler i deres bibelske sammenhæng *ikke* om en udvælgelse til frelse og fortabelse, men om en udvælgelse til at være stamfædre til det etniske Israel. ”Jeg elskede Jakob, men hadede Esau” beskriver *ikke* en udvælgelse til frelse og en forkastelse til fortabelse, men at Gud genopbygger Israel, men ødelægger Edom på grund af dets synd. Vers 14-18 handler *ikke* om udvælgelse, men om, hvordan Gud handler med det udvalgte folk, Israel. Vers 15 er fejloversat i DO. Der står egentligt: *Jeg vil forbarme mig over den, som jeg forbarmer mig over og jeg vil vise nåde mod den, som jeg viser nåde mod*.

Det er en forsikring om, at Gud vil vise det udvalgte folk barmhjertighed, og at Gud er bundet i sin barmhjertighed til Israel. Det Israel, som Gud forbarmer sig over, vil Gud fortsat vise barmhjertighed. Gud er ikke fri til at forbarme sig over, hvem han vil. Gud er heller ikke fri til at forhærde, hvem han

vil, for Gud forhærder kun den allerede forhærdede. Det viser eksemplet med Farao.⁶ Vers 14-18 lærer, at ingen ydre fjender – selv ikke Farao – kan hindre Gud i at vise barmhjertighed mod sit folk og føre det ud af Egypten. Pottemagerbilledet i vers 19-21 er *ikke* et realistisk billede, men et hypotetisk billede. Gud kunne gøre som pottemageren, men han gør det ikke. Vi skal skelne mellem, hvad Gud kan, og hvad Gud faktisk gør. Gud kan skabe vredens kar (vers 22), men i virkeligheden er han overbærende overfor vredens kar (vers 22). Det viser Paulus' kommentar til pottemagerbilledet i vers 22-23. Her lærer Paulus *ikke* en dobbelt forudbestemmelse, men at nogle har forberedt sig selv ved deres vantro til ødelæggelse, og at Gud har forudbestemt nogle til frelse.⁷ Her lærer Paulus en enkelt og positiv forudbestemmelse. Dette er i kortform min gendrivelse af den calvinske tolkning af Rom 9,6-23. Den er forfejlet og læser udsagnene løsrevet fra deres bibelske sammenhæng.

En enkelt forudbestemmelse

Bibelen lærer en enkelt og positiv udvælgelse til frelse, og denne lære er dels baseret på de tekster i Bibelen, som beskriver udvælgelse til frelse (f.eks. Matt 22,14; Rom 8,28-30; Ef 1,3-14; 1 Thess 1,4; 2 Thess 2,13; 1 Pet 1,2). Vi har set, at det også gælder Rom 9,6-23. Denne lære er dels baseret på Guds universelle kærlighed (Joh 3,16) og frelsesvilje (Joh 3,17; 1 Tim 2,4; Tit 2,11; 2 Pet 3,9), som ikke kan forenes med en udvælgelse til fortabelse. Denne positive udvælgelse er årsagen til, at mennesker bliver frelst. NT lærer, at mennesket er i en fundamental opposition til Gud og er låst fast i denne opposition (Rom 8,7-8; Ef 2,3; Kol 1,21). Dette kan et menneske ikke ændre, og et menneske kan derfor ikke selv komme til Gud. Det kan ikke omvende sig selv og tro. Gud alene kan omvende et menneske, skabe troen og en ny vilje i mennesket. Frelsen er Guds handling helt og fuldstændigt. Gud alene frelser os. NT lærer, at mennesket alene bærer skylden for afvisning af Gud. Mennesker går fortabt på grund af deres vantro og synd (Joh 3,36; Rom 2,5; 1 Kor 6,9; Gal 6,7-8; Ef 5,6; Åb 22,15). Men det fører os ind i en gåde, som vi kan formulere således:

- 1) Gud vil, at alle mennesker skal frelses
- 2) Gud alene virker frelsen i mennesket
- 3) Spørgsmål: Hvorfor bliver ikke alle frelst?

Dette er fra vores perspektiv ulogisk og gådefuldt. Spørgsmålet står tilbage: Hvorfor lykkes det for Gud at overvinde nogles modstand, men ikke andres. Det skyldes ikke manglende vilje eller magt

⁶ I Anden Mosebog veksler det mellem, at Farao forhærder sig, og at Gud forhærder Farao. Først er der forudsigelser om, at Gud vil forhærde Farao (2 Mos 4,21 og 7,13); dernæst er der udsagn om, at Farao forhærder sig (2 Mos 7,13; 7,14; 7,22; 8,11; 8,15; 8,28; 9,7) og til sidst udsagn om, at Gud forhærder Farao (2 Mos 9,12; 10,1; 10,20; 10,27; 11,10; 14,4; 14,8), og her er der også udsagn om, at Farao forhærder sig (2 Mos 9,34; 9,35; og 13,15). Se oversigt hos Winther-Nielsen: Gud handler ikke ondt! – Et opgør med Guds alvirksomhed i Gammel Testamente, Theofilos vol 6 nr. 2, 2014, s.212-213.

⁷ I DO er der to gange "bestemt", men det er to forskellige ord på græsk. Vers 22-23 lyder i min oversættelse:

*Men når Gud, skønt han vil vise sin vrede og kundgøre sin magt,
med megen overbærenhed har båret over med vredens kar,
som er blevet beredt til fortabelse,
og for at kundgøre sin herligheds rigdom over barmhjertighedens kar,
som han har forudbestemt til herlighed, [hvad vil du da sige?]*

Der er en markant forskel i formuleringen vedrørende vredens og barmhjertighedens kar, og denne forskel fortæller, at det ikke er den samme person, som virker beredelsen til fortabelse og forudbestemmelsen til herlighed. Det er Gud, der har forudbestemt, og det er mennesker, der har beredt sig selv ved deres synd.

hos Gud. Gud vil frelse alle, og han møder den samme modstand hos alle. Vi er her ved det inderste i forholdet mellem Guds vilje og virke og menneskers vilje og virke, og her støder vi på en grænse. Hertil og ikke længere. Den calvinske dobbelte forudbestemmelse er logisk, men ikke bibelsk. Den bibelske lære er ulogisk og gådefuld, og hvis vi vil være bibelske, skal vi blive stående ved det ulogiske og gådefulde. Men det bibelske er ikke kun gådefuldt, men også nådefuldt, for Gud vil frelse alle, og Gud kæmper for at nå alle med evangeliet. Dette er bibelsk. Dette er et evangelium. Dette skal vi fastholde.

En enkelt og positiv udvælgelse til frelse kan godt skabe nogle problemer hos os troende, men når vi sætter denne udvælgelse ind i en større sammenhæng med evangeliet og troen, forsvinder en del af problemerne, men ikke alle.

a) Gud gennemfører udvælgelsen gennem evangeliet og altid gennem evangeliet (Matt 22,1-14; Rom 8,30; 10,14-17; Ef 1,13; Thess 1,5; 2 Thess 2,13-14). Når et menneske hører evangeliet og modtager det i tro, virkeliggøres udvælgelsen. Udvælgelsen virkeliggøres gennem et middel, og det er evangeliet.

b) De udvalgte er de troende. Her er der et sammenfald, så de troende er de udvalgte, og de udvalgte er de troende (Matt 22,1-14; 2 Thess 2,13-14).

c) Virkeliggørelsen hører med til udvælgelsen. Vi må ikke tænke teoretisk og isoleret om udvælgelsen, sådan at udvælgelse er Guds beslutning i evigheden og virkeliggørelsen i tiden noget andet. Virkeliggørelsen af udvælgelsen i mennesket hører med. Vi har to tekster, som eksplicit lærer dette. 2 Thess 2,13: *Vi bør altid takke Gud for jer, brødre, som er elsket af Herren, fordi Gud udvalgte jer som en førstegrøde til frelse ved Åndens helligelse og ved tro på sandheden.*

Her hører Åndens helligelse og tro på sandheden med til udvælgelsen, så den består af både Guds beslutning og virkeliggørelsen i helligelse og tro. 1 Pet 1,2: *Og som efter Guds Faders forudviden ved Åndens helligelse er udvalgt til at vise lydighed og blive bestænket med Jesu Kristi blod.*

Ordet *forudviden* skal her gengives med *forudbestemt*,⁸ og her hører Åndens helligelse med til udvælgelsen. Åndens helligelse er virkeliggørelsen af udvælgelsen, og den er en del af selve udvælgelsen. Guds beslutning og virkeliggørelsen i et menneskes tro udgør tilsammen udvælgelsen. På den baggrund bliver det tydeligt, at de udvalgte er de troende.

d) Vi kan ikke splitte udvælgelsen op i dels Guds beslutning og dels virkeliggørelse i os og så basere vores vished på Guds beslutning i evigheden. Den kender vi ikke. Vi skal basere vores vished på, at Gud vil, at alle skal frelse, og på troens virkelighed i vores liv.

En begrænset soning

I calvinsk tradition lærer man en begrænset soning, sådan at Jesus kun dør i stedet for de udvalgte og ikke for alle mennesker.

⁸ Det græske ord, som i DO er oversat med "forudviden", kan også oversættes med "forudbestemt"

Begrundelse

I calvinsk tradition henviser man til en række skriftsteder, hvor soningen er beskrevet i forhold til de troende. Det gælder f.eks. Matt 1,21, hvor der står om Jesus: *For han skal frelse sit folk for dets synder*. Her mener man, at *sit folk* er begrænset til de udvalgte.⁹ Det gælder f.eks. Matt 20,28, hvor der står om Jesus, at han er kommet *for at give sit liv som løsesum for mange*. Her mener man, at ordet *mange* betyder et begrænset antal og ikke alle,¹⁰ og at *mange* refererer til de udvalgte. Det gælder f.eks. Joh 10,11, hvor Jesus siger om sig selv *at den gode hyrde sætter sit liv til for fårene*.

I sammenhængen er *fårene* et billede på de troende, og man mener, at Jesus kun dør i stedet for de troende, altså de udvalgte. Det gælder f.eks. ApG 20,28, hvor vi hører om Guds kirke *som han (Jesus) har vundet sig med sit eget blod*. Her beskriver Paulus, at Jesus døde for menigheden, og man mener, at døden kun gælder den. Det gælder f.eks. Ef 5,25, hvor Paulus skriver om Kristus *ligesom Kristus har elsket kirken og givet sig hen for den*. Her skriver Paulus om Kristi kærlighed og død for menigheden, og man mener i calvinsk tradition, at kærligheden og døden kun gælder menigheden.

Vurdering

Der findes mange eksempler på, at man i NT beskriver Jesu død i forhold til menigheden og de troende. Dette er korrekt, men det betyder ikke, at Bibelen lærer en begrænset soning, for Bibelen lærer også, at Jesus elsker hele menneskeheden, og at han dør i stedet for hele menneskeheden. Det beskrives f.eks. i Joh 1,29, hvor Johannes Døber forkynder om Jesus: *Se, dér er Guds lam, som bærer verdens synd*. Verden er hele menneskeheden, og Jesus bærer hele verdens synd. Han dør i hele menneskehedens sted. Det gælder f.eks. Johs 3,16, hvor Jesus siger: *For således elskede Gud verden, for at enhver, som tror på ham, ikke skal fortabes men have evigt liv*. Genstanden for Guds kærlighed er ”verden”, som her betyder den fortabte menneskehed. Dette bekræftes og forstærkes i Joh 3,17: *For Gud sendte ikke sin søn til verden for at dømme verden, men for at verden skal frelses ved ham*. Verden er hele menneskeheden, og Gud vil, at hele menneskeheden skal frelses og ikke kun de udvalgte. Det gælder 2 Kor 5,15, hvor der står om Kristus: *og han døde for alle*. Jesu død er en stedfortrædende død for hele menneskeheden. Det gælder f.eks. 1 Tim 2,6, hvor der står om Jesus Kristus: *som gav sig selv som løsesum for alle*. Jesu død beskrives som en *løsesum*, og den er for alle, dvs. hele menneskeheden. Det gælder f.eks. Hebr 2,9, hvor der står om Jesus: *at det ved Guds nåde skulle komme alle til gode, at han havde smagt døden*. Guds frelsesvilje er universel, og Jesu død er en stedfortrædende død for alle, for ellers kunne den ikke komme alle til gode.¹¹ Det gælder f.eks. i Joh 2,2, hvor Johannes skriver om Jesus: *Han er et sonoffer for vore synder, og ikke blot for vore, men for hele verdens synder*. Det kan ikke siges tydeligere. Vore er de troende, og hele verden er de ikke-troende. Jesu død er en soning af hele menneskehedens synder. NT lærer altså en universel soning, som gælder alle.

Vi har altså tekster, som beskriver Jesu soning i relation til menigheden, og vi har tekster, som beskriver Jesu soning i relation til hele menneskeheden. Disse to forskellige beskrivelser kan kun

⁹ *Sit folk* er det jødiske folk og ikke de udvalgte.

¹⁰ Ordet *mange* kan være alle. Det er den såkaldte semitiske brug af ordet ”mange”, hvor ”mange” er så mange, der er.

¹¹ I calvinsk tradition forstår man alle som alle slags mennesker, men det står der ikke.

forenes, hvis Jesu død er universel. For da har vi tekster, som beskriver denne universelle soning, og da har vi tekster, som applicerer denne universelle soning på menigheden. Det omvendte kan ikke lade sig gøre, for hvis Jesu soning er begrænset til de troende, kan vi ikke forklare de tekster, som beskriver en universel soning, for den findes ikke. Som en bekræftelse på, at Bibelen lærer en universel soning, kan jeg nævne tekster, som eksplicit nævner, at Jesus også døde for den, som går fortabt. Det gælder f.eks. 1 Kor 8,11 (jf. Rom 14,15; 2 Pet 2,1): *Så går jo den, der er svag, til grunde som følge af din kundskab, den broder, som Kristus døde for.* I calvinsk tradition er en begrænset soning en logisk følge af den dobbelte forudbestemmelse, men logikken bryder sammen over for Bibelens klare tale om en universel soning, som gælder enhver.

En uimodståelig nåde

I calvinsk tradition lærer man en uimodståelig nåde, som er en effektiv nåde, som et menneske ikke kan hindre. Denne uimodståelige nåde virker frelsen i mennesket.

Begrundelse

Læren om den uimodståelige nåde er baseret på to forudsætninger:

1) Den er baseret på den dobbelte forudbestemmelse, som ikke kun betyder, at Gud har forudbestemt nogle til frelse, men også at han gennemfører sin beslutning og virker frelsen i de udvalgte. I de udvalgte virker nåden derfor uimodståelig. Men kun dér. De, der er forudbestemt til fortabelse, møder ikke denne nåde. Den passerer forbi dem. En uimodståelig nåde er en logisk konsekvens af den dobbelte forudbestemmelse.

2) Den er baseret på, at mennesket ikke er i stand til at vende om til Gud i tro. Et menneske kan ikke ændre sin fjendtlige vilje i forhold til Gud (Rom 8,7-8). Mennesket er låst fast i sin modstand mod Gud, og det er Gud alene, som virker genfødslen og omvendelsen. Gud skænker troen. Det betyder da, at Gud virker uimodståeligt i disse. En uimodståelig nåde er en logisk konsekvens af menneskets totale fjendskab mod Gud. Man henviser ofte til Rom 8,30, hvor Paulus beskriver en kæde af begivenheder: *Og dem, som han forud har bestemt, har han også kaldet, og dem, han har kaldet, har han også gjort retfærdige, og dem, han har gjort retfærdige, har han også herliggjort.* Det læser man på den måde, at Gud uimodståeligt gennemfører sin beslutning fra forudbestemmelse til kaldelse og fra kaldelse til retfærdiggørelse og fra retfærdiggørelse til herliggørelse, som er den endelige frelse. Gud gør, hvad han har besluttet.

Vurdering

I Bibelen findes der eksempler på, at mennesker kan modstå Guds nåde. Matt 23,37: *Jerusalem, Jerusalem! Du, som slår profeterne ihjel og stener dem, der er sendt til dig. Hvor ofte ville jeg ikke samle dine børn, som en høne samler sine kyllinger under vingerne, men I ville ikke.* Jesus var ofte i Jerusalem, og han ville bringe dem frelsen, som er det, der ligger i at samle dem, men de modstod frelsen. De ville ikke. Her lærer Jesus, at mennesker kan modstå Guds frelse. I ApG 13,46 hører vi det samme: *Men Paulus og Barnabas talte med frimodighed og sagde: Guds ord måtte forkyndes for*

jer først. Men siden I afviser det og ikke anser jer selv for værdige til evigt liv, så vender vi os til hedningerne. Paulus lærer, at mennesker kan modstå Guds ord, som bringer frelsen (jf. Matt 22,1-14; ApG 7,51). Så Bibelen lærer faktisk, at mennesker kan modstå Guds nåde og frelse. Derfor må Rom 8,30 ikke stå alene, men skal suppleres med de ord, som lærer, at mennesker kan modstå frelsen. Denne lære om menneskers modstand mod frelsen er baseret på nogle forudsætninger:

1) Den er baseret på Guds universelle frelsesvilje. Gud elsker alle (Joh 3,16) og vil, at alle skal frelses (Joh 3,17; 1 Tim 2,4). Dette kæmper han for. Derfor forkyndes det samme evangelium for alle. Derfor møder alle den samme nåde i evangeliet, og derfor møder alle det samme kald til frelse (Matt 22,1-14). Når mennesker afviser frelsen, er det ikke, fordi Gud vil det, men fordi mennesker vil det. Menneskers modstand mod frelsen stemmer med Guds universelle frelsesvilje og universelle nåde.

2) Mennesket er fastlåst i sit oprør mod Gud. Dette kan et menneske ikke bryde. Så et menneske kan ikke selv vende sig til Gud, ikke selv modtage frelse og ikke selv komme til tro (Rom 8,7-8). Mennesket kan intet i frelsen. Gud gør alt i frelsen. Han kommer til mennesket, genføder det, skænker det troen og en ny vilje. Dette er alene Guds gerning i mennesket. Men dette fører os ind i gåden: Når Gud vil, at alle mennesker skal frelses, når Gud alene kan genføde et menneske og skænke det frelsen, hvorfor frelser han så ikke alle? Svaret er, at nogle modstår Gud. Dette er ikke logisk, men bibelsk, og det bibelske er gådefuldt. Gåden er, hvorfor Gud kan overvinde nogles modstand, men ikke overvinde andres. Modstanden ligger jo i alle.

Det calvinske system er logisk; det bibelske system er gådefuldt. Vi får ikke svar på spørgsmålet om, hvorfor nogle bliver frelst, og andre ikke bliver frelst, og vi kan med fuld ret samle den bibelske lære i disse to punkter:

a) Frelsen skyldes alene Gud; den virker han alene i os. Æren er hans.

b) Fortabelsen skyldes alene os; vi afviser frelsen. Skylden er vores.

Dette er bibelsk. Dette er gådefuldt, men det er også nådefuldt, for Guds universelle nåde og kærlighed står fast. Han vil menneskers frelse. Hver eneste en. Han elsker mennesker. Hver eneste en. Han kæmper for at nå hver eneste med evangeliet. Hver eneste en. Han rækker sine hænder ud mod selv et ulydigt og genstridigt folk (Rom 10,21). Det skal vi holde os til.

Frafaldets umulighed

I calvinsk tradition lærer man, at de troende ikke kan falde fra.¹² Man betoner, at det handler om dem, som virkeligt er genfødte, og som virkelig tror. Løftet gælder ikke dem, som ikke er ægte og sande troende. Man begrundes læren om frafaldets umulighed ud fra forudbestemmelsen, for dem, Gud har forudbestemt, vil han også frelse. Hvad Gud har besluttet, gennemfører han.

¹² Man bruger vendingen "the perseverance of the saints".

Begrundelse og vurdering

Man begrunder denne lære med en række skriftsteder fra NT, som vi skal se på. Jeg kan ikke komme ind på dem alle, men på de vigtigste, og dem, jeg udelader, er af samme type og ændrer ikke billedet. Eksemplerne er fra Grudem.¹³ Joh 6,39-40: *Hans vilje er, at jeg ikke skal miste noget af alt det, han har givet mig, men oprejse det på den yderste dag. For min faders vilje er, at enhver, som ser Sønnen og tror på ham, skal have evigt liv, og jeg skal oprejse ham på den yderste dag.* Dette forstår man som et løfte om, at den troende vil blive bevaret indtil den yderste dag. Det er dog en indlæsning, for der står ikke noget om, at troen vil blive bevaret. Jesus taler om, at han ikke skal miste de troende. *Noget af alt det, han har givet mig* er dem, som tror på Jesus, og Jesus giver denne stærke forsikring til de troende, og den gælder, så længe de er troende, for vi ved, at evigt liv formidles til den troende og kun til den troende. På samme måde gælder løftet om opstandelsen til liv kun de troende. Så løftet gælder de troende, men mistes troen, så mister Jesus dem, og det evige liv mistes. Så det er et stærkt løfte om, hvad Jesus vil gøre for de troende. Men der står ikke noget om, at Jesus vil bevare deres tro til evig tid. Testspørgsmål: Hvem modtager evigt liv? Svar: Den troende. Testspørgsmål: Hvem oprejser Jesus til liv? Svar: Den troende. Joh 10,27-29: *Mine får hører min røst, og jeg kender dem, og de følger mig, og jeg giver dem evigt liv, og de skal aldrig i evighed gå fortabt, og ingen skal rive dem ud af min hånd. Det, min far har givet mig, er større end alt andet, og ingen kan rive det ud af min faders hånd.* I calvinsk forståelse er disse vers et stærkt løfte om, at de troende aldrig skal miste troen og frelsen. Igen læses ind i Jesu ord et løfte om, at troen vil blive bevaret, men det står der ikke. Løftet er givet til de troende, som hører Jesu røst og følger ham, og til dem gives disse stærke forsikringer om evigt liv, om ikke at gå fortabt og om ikke at blive revet bort fra Jesu og Guds hånd. Men det er et løfte, som er givet til troende, og mistes troen, mistes løftet. Frelsen formidles kun til troende. Det er rigtigt, at når vi hører Jesu ord og følger ham, kan ingen fjerne os med magt fra Jesu hånd. Men hvis vi falder bort fra troen, falder vi ud af Jesu hånd. Så holder han os ikke længere, for der er ikke længere noget af holde fast i hos os. Ingen andre kan rive os ud af Jesu hånd, men vi kan selv rive os løs.¹⁴

De eksempler, som man ellers nævner, er af samme type. De er givet til de troende og gælder kun de troende. Det gælder f.eks. Fil 1,6: *og i tillid til, at han, som har begyndt sin gode gerning i jer, vil fuldføre den indtil Jesu Kristi dag.* Det er et stærkt løfte til de troende om Jesu troskab, kamp og udholdenhed i hans gerning i os, men det gælder de troende, for det er kun i de troende, at Jesus har begyndt sin gode gerning, og det er kun i de troende, at Jesus kan fortsætte sin gerning.

Tekster om frafald

De nævnte løfter er givet til de troende, og det er løfter om, at Jesus vil frelse den troende, men ikke løfter om, at Jesus vil bevare troen. Mere teknisk formuleret, så er der et korrelativt forhold mellem

¹³ Wayne Grudem, *Systematic Theology: An Introduction to Biblical Doctrine*, Zondervan 1994, s.788-794.

¹⁴ Det er en klassisk forståelse, at vi selv kan rive os løs. I calvinsk tradition mener man, at "ingen" er absolut ingen, og at de troende er inkluderet i ingen (Grudem, *Theology*, s.789). Dette er en fejllæsning. I udsagnet *og ingen skal rive dem ud af min hånd* er der tre parter. Der er *ingen*, som er nogle fremmede – mennesker, Satan, demoner. Der er *dem*, som er de troende, og det er nogle andre end dem, som *ingen* refererer til, og der er *min hånd*, som er Jesu hånd. Så for nu at være nørdet, så hører de troende ikke til i gruppen *ingen*, og derfor er det muligt, at de troende selv river sig løs.

de troende og løftet, så hvis de bevarer deres tro, så er løftet der, men hvis de ikke ikke længere bevarer troen, så er løftet der ikke. Dette bekræftes af de mange steder i NT, som beskriver troendes frafald. Der er lignelsen om sædemanden i Mark 4,13-20, hvor ordet (evangeliet) forkyndes for fire grupper, og to af grupperne kommer til tro og falder fra. Det er dem på klippegrund, som falder fra pga. af trængsel og forfølgelse, og det er dem blandt tidsler, hvor ordet kvæles. Der er ikke noget, som antyder, at de ikke har hørt, modtaget og er kommet til tro, og netop trængsel og forfølgelse på grund af ordet viser, at de er troende, og det, at ordet kvæles, viser, at de har modtaget det. Der er nogle lignelser, der viser, at troende kan falde fra. I lignelsen om de ti brudepiger er de fem tåbelige piger et billede på troende, som ventede Jesus, men som faldt fra (Matt 25,1-13). I lignelsen om de betroede talenter er den med den ene talent en troende, som får et kald af Jesus, men som falder fra (Matt 25,13-30). I billedtalen om vintræet i Joh 15,1-8 er der en gren, som ikke bliver i Jesus. Det er en troende, som stod i en levende forbindelse til Jesus, men som har skilt sig fra Jesus. Han er faldet fra.

Der er alvorlige advarsler mod at bringe troende til frafald i f.eks. Matt 18,6-11,¹⁵ og det er tomme og unødvendige advarsler, hvis troende ikke kan falde fra på grund af andre eller på grund af sig selv. Peter falder fra under fornægtelsen af Jesus (Luk 22,31-34). I forudsigelsen af fornægtelsen siger Jesus om Peter: *og når du vender om, så styrk dine brødre*. Jesus bruger ordet omvendelse, som viser, at Peter er faldet fra troen og skal omvende sig på ny. Der er den alvorlige advarsel mod frafald i Hebr 6,4-6: *For det er umuligt at føre dem til ny omvendelse, som én gang er blevet oplyst og har smagt den himmelske gave, dem, som har fået Helligånden og smagt Guds gode ord og den kommende verdens kræfter, og som så falder fra, for de korsfæster selv Guds søn igen og gør ham til spot*. Forfatteren skriver her, at de var omvendt, så de var kommet til tro, og at de har modtaget Helligånden, og det er kun troende, som modtager Helligånden, og forfatteren skriver, at de falder fra, og alle tre ting – omvendelse, Helligånden og frafaldet – viser eksplicit, at de var sande troende, men at de faldt fra.¹⁶

I disse eksempler er der ingen antydning af, at de kristne ikke var virkelig og sande troende, så det er en realitet, at troende kan falde fra.¹⁷ I dette spørgsmål om frafald møder vi igen et eksempel på et forhold mellem, hvad Gud vil og gør og menneskers modstand. Et menneskes udholdenhed i troen er Guds gerning. Her er 1 Pet 1,5 klar: *som af Guds magt ved troen bevares til en frelse*

Peter skriver om troende, som bevares ved Guds magt ved troen, så det er Gud alene, som bevarer den troende. Den bibelske lære kan samles i disse to:

- 1) Udholdenhed i troen er Guds gerning; den virker han.
- 2) Frafaldet er menneskets gerning, når det afviser frelsen.

¹⁵ De troende er i Jesu hånd, og ingen udefra kan rive os løs, men mennesker kan være redskaber i en frafaldsproces, så de ved deres handlinger og ord skaber mistillid i den troende, så det ender i et frafald.

¹⁶ Forfatteren beskriver her et intensivt og vedvarende frafald, som svarer til forhærdelsen, og når forhærdelsen i egentlig forstand er indtruffet, er det umuligt at vende om, men så vil den pågældende heller ikke vende tilbage til Gud. Hebr 6,4-6 vil altså ikke lære, at det er umuligt at vende om fra et frafald.

¹⁷ Det er rigtigt, at vi også hører om mennesker, som formelt har tilsluttet sig menigheden uden at være troende, og som forlader den (1 Joh 2,19).

Denne dobbelthed skaber det gådefulde: Hvorfor lykkes Guds gerning i nogle, men ikke i andre? Denne gåde sidder vi tilbage med.

Forsynet

Med Guds forsyn tænker vi på Guds styre i denne verden, og i calvinsk tradition lærer man, at Gud styrer alt ned til mindste detalje, og at Gud vil og virker alt i denne verden, både det gode og det onde. Dette tema skiller sig ud fra de fire foregående ved, at det ikke er en del af fem-punkts-calvinismen, men jeg har taget det med, fordi det har det samme grundpræg som de andre. Dette tema skiller sig også ud fra de foregående ved, at mange i en luthersk tradition har den samme forståelse som i calvinsk tradition, men jeg har taget det med, fordi dele af den lutherske tradition har modtaget en kraftig påvirkning fra calvinsk tradition i nyere tid. Man kan samle den calvinske tradition i tre punkter¹⁸:

- 1) Gud styrer alt, og det gælder selv de mindste detaljer i vores verden. Gud vil og virker alt, både det gode og det onde.
- 2) Satan og mennesker vil og virker det onde.
- 3) Gud vil ikke det onde på samme måde som det gode. Til trods for, at han vil og virker det onde, er han ikke ansvarlig for det onde. Gud er god, og Gud er ikke årsag til det onde.

Begrundelse og vurdering

Vi ser på de tre punkter:

1) Gud styrer og vil og virker alt. Man nævner nogle tekster fra GT. I Es 45,7 står der: *Jeg danner lys og skaber mørke, jeg frembringer fred og skaber ulykke, jeg, Herren, frembringer alt dette*. Det læser man som et principielt udsagn om, hvordan Gud er og handler, men Es 45,7 er en beskrivelse af, hvordan Gud handler i historien med Israel og forskellige stormagter. Han skaber mørke og ulykke på grund af Israels synd, og han danner lys og frembringer fred, når han vender Israels skæbne, og lader folket vende tilbage. Vi har i GT mange eksempler på, hvordan Gud straffer folket Israel for dets synder ved at lade et nabofolk eller en stormagt besejre det i krig, og hvordan Gud griber ind og redder folket. I Amos 3,6 står der: *Mon der stødes i horn i byen uden at folk bliver forfærdede? Mon der sker en ulykke i byen, uden at Herren har gjort det*. Det læser man som et principielt udsagn om, at Gud skaber ulykken, men i sammenhængen er ulykken Guds straf over folkets synd. Den ulykke kommer fra Gud. Det handler altså om det samme som Es 45,7.

Vi har også nogle udsagn fra Jobs Bog, som ofte er blevet inddraget, og som man tolker som udtryk for, at det onde kommer fra Gud. Der er først og fremmest Job 1,21: *Herren gav, Herren tog, Herrens navn være lovet*. Udtrykket *Herren tog* refererer til de ulykker, der har ramt Job. Ifølge Job 1-2 er det Satan, der forårsager disse ulykker, og Gud der tillader, at han gør det. Job 1,12: *Da sagde Herren til Satan: Nu får du magten over alt det, han ejer; Men ham selv må du ikke række hånden ud imod*. Det handler om tilladelse. I Job 9,22-24 giver Job udtryk for, at Gud virker alt, og at Gud også virker

¹⁸ F. eks. D. A. Carson: *How Long, O Lord? Reflections on Suffering and Evil*, Baker 1990.

ondskab, uretfærdighed og ulykker, men Job bliver ikke stående ved denne anklage mod Gud. Job bliver klogere. Han trækker sine ord tilbage og angreder ”den grufulde anklage mod Gud for at udvirke det onde og altså også i 9,22-24”.¹⁹ Det sker i Job 42,1-6. I 1 Sam 2,6-7 står der: *Herren dræber, og han gør levende, han sender ned i dødsriget og han henter op derfra; Herren gør fattig, og han gør rig, han ydmyger, og han ophøjer*. Det lyder som et helt generelt udsagn, men det er det ikke. Nøglen til forståelsen er den anden linje. Vi ved, at Gud sender mennesker i dødsriget på grund af deres synd, og da er det naturligt at forstå ordene *dræber, sender ned, gør fattig og ydmyger* som Guds straf for synd.²⁰ Man nævner nogle tekster fra NT.²¹ I Matt 10,29 står der: *Sælges ikke to spurve for en skilling? Og ikke én af dem falder til jorden, uden at jeres fader er med den*. Ifølge den græske tekst står der blot: *Sælges ikke to spurve for en skilling? Og ikke én af dem falder til jorden uden jeres fader*. Vi skal supplere med noget, og ofte har man suppleret med ordet ”vilje”, så det handler om, at det er Guds vilje, at spurven dør. Vi skal dog supplere med ”viden”, da sammenhængen med de talte hovedhår fremhæver Guds kendskab. Jesus bruger billedet med spurve i Luk 12,6: *Sælges ikke fem spurve for to skilling? Og ikke én af dem er glemt af Gud*. Det handler om Guds kendskab til selv de mindste ting i denne verden.²² I Rom 8,36 står der: *Thi fra ham og ved ham og til ham er alle ting*. Her forstår man *alle ting* universelt, så alt kommer fra, og at Gud opretholder alt. I sammenhængen er det givet, at *alle ting* handler om Guds frelsesplan, hvor han fører folkene og Israel frem mod det ultimative formål at kunne forbarne sig over alle. Det handler om frelsen. I Ef 1,11 står der: *I ham har vi også fået del i arven, vi, som var forudbestemt dertil ved Guds beslutning; for han gennemfører alt efter sin viljes forsat*. Her tolker man igen ordet *alt* som alt i denne verden, så Gud vil og virker alt i denne verden. Men det fremgår af verset og sammenhængen, at det handler om forudbestemmelsen til frelse, og hvordan Gud virkeliggør denne. I Hebr 1,3 står der: *og han bærer alt med sit mægtige ord*. Her mener man, at ordet *bærer* også betyder styrer, men det gør det ganske enkelt ikke. Ordet *bærer* refererer til, at Jesus opretholder verden. De nævnte tekster lærer altså ikke, at Guds styrer alt på detailplan, og at Gud vil og virker alt i denne verden.

Man nævner også Jesu død som eksempel på, at Gud styrer og virker alt på detailplan, og man mener, at Jesu død er et eksempel på, hvordan Gud styrer generelt i denne verden. Dette er ikke korrekt. Jesu død er Guds straf over synden, som er blevet lagt på ham. Vi kan derfor ikke generalisere. Der er ingen tvivl om, at Gud vil Jesu død, da den er soningen af verdens synd, og forskellige begivenheder i forbindelse med Jesu død og selve døden er beskrevet som opfyldelse af Skriften, men vi kan ikke hævde, at Gud har styret begivenhederne.²³ Jesus går frivilligt ind i døden (Joh 10,17-18). Han er ikke styret af Gud. Profetierne om Jesu død er derfor baseret på Guds forudviden. Gud ved, hvordan Jesus vil handle. Satan inspirerer Judas til forræderi og kontrollerer Judas under forræderiet (Joh 13,2;

¹⁹ Winther-Nielsen: Gud handler ikke ondt! – Et opgør med Guds alvirksomhed i Gammel Testamente, s.218.

²⁰ Her vil jeg henvise til Winther-Nielsen: Gud handler ikke ondt! – Et opgør med Guds alvirksomhed i Gammel Testamente, Theofilos Supplement vol. 6, nr. 2, 2014, s.214-224.

²¹ Her vil jeg henvise til Torben Kjær: Gud og det onde i nytestamentligt perspektiv – Om Guds forsyn, Theofilos Supplement vol. 6, nr. 2, 2014, s.231-237.

²² Se Torben Kjær: Matthæus-Evangeliet I, Credo 2014, s.273-274 og Torben Kjær: Gud og det onde i nytestamentligt perspektiv – Om Guds forsyn, Theofilos Supplement vol. 6, nr. 2, 2014, s.227-244.

²³ Torben Kjær: Gud og det onde i nytestamentligt perspektiv – Om Guds forsyn, Theofilos Supplement vol. 6, nr. 2, 2014, s.237-239.

13,27).²⁴ Gud styrer ikke Judas. Gud ved, hvordan Judas vil handle og bruger det i sin planlægning. De jødiske og romerske ledere vil slå Jesus ihjel. De er ikke styret af Gud. Gud ved, at magthaverne i Israel vil rejse sig imod Jesus, lægge deres egne planer og slå ham ihjel (ApG 4,24-28) og bruger også det i sin planlægning. Vi får to komplementære syn på Jesu død. Datidens magthavere vil Jesu død, og Gud vil Jesu død, og i sin forudviden fletter Gud sin plan ind i Judas' forræderi og magthavernes planer, så Jesus bliver korsfæstet. Uvidende bliver Judas og magthaverne redskaber, der udfører Guds vilje og opfylder hans plan. Når det gælder Jesu død, kan vi tale om, at den er planlagt og villet af Gud. Det skyldes, at Jesus dør som straf for synd, men Gud styrer ikke hovedpersonerne, og Gud korsfæster ikke Jesus.

Den calvinske forståelse er baseret på en række tekster, men tolkningerne holder ikke. Gud styrer *ikke* alt, og Gud virker *ikke* alt.

2) Satan og mennesker vil og virker det onde, og det er korrekt. Vi har tekster, som fortæller, at det onde kommer fra Satan (Matt 13;28; 13,38; Joh 8,44). Vi har tekster, som fortæller, at det onde kommer fra mennesker (Mark 7,21-22).

3) Gud er god og ikke årsag til det onde. Man mener, at man kan forene det, at Gud vil og virker det onde, med det, at Satan og mennesker vil og virker det onde på den måde, at Gud ikke vil det onde på samme måde som det gode. Gud er ikke ansvarlig for det onde. Dette holder ikke, for har man sagt, at Gud vil og virker alt, er Gud nødvendigvis ansvarlig for alt – også det onde. Har man først sagt, at Gud styrer, vil og virker alt, er der ikke plads til, at Satan kan handle frit og selvstændigt, så det onde kommer fra ham. Teorien holder ikke. Den er et postulat.

Det bibelske mønster: Allerede og endnu ikke

Bibelen beskriver indgående Guds styre i denne verden.²⁵ Bibelen lærer, at Gud er almægtig. Han er den eneste Gud, og han har al magten i himlen og på jorden (Matt 28,18; 1 Kor 8,6; 15,24-28). Vi kan tale om et evigt og universelt herredømme, som strækker sig ud over alt, universet, menneskene (troende og ikke-troende), engle, dæmoner og Satan. Gud er almægtig. Bibelen lærer om et syndefald, og med syndefaldet går alt galt. Synden, døden og ondskaben kommer ind i verden. Satan får magt i denne verden på grund af synden. Gud giver ham plads til at handle. Ondskab præger mennesker, og Gud giver plads til ondskaben. Men Gud er ikke passiv. Med syndefaldet har Gud tabt denne verden, men fra dag ét begynder Gud at sætte sin magt igennem. Han begynder på sin tilbageerobring af denne verden. Denne magt viser sig på flere måder. Den viser sig i straf over synden. Derved hindrer og begrænser Gud synden og ondskaben. Guds magt viser sig i hans styre i historien og indgreb i denne. Derved fremmer han sine formål og planer. Guds magt viser sig i, at han sætter frelse ind i denne verden. Gud begynder sin tilbageerobring af denne verden og menneskene. Han sætter sin magt

²⁴ Den autoriserede danske oversættelse er uklar. Der står egentlig, at Djævelen allerede havde kastet eller indgivet i Judas' hjerte, at han skulle forråde Jesus. Udover, at Judas er Satans redskab, der udfører Satans vilje, har der været menneskelige faktorer hos Judas, der gjorde, at Satan fik magt over ham.

²⁵ Her vil jeg henvise til Torben Kjær: Gud og det onde i nytestamentligt perspektiv – Om Guds forsyn, Theofilos Supplement vol. 6, nr. 2, 2014, s.227-234.

ind, men kun delvist. Nøgleordene er ”allerede” og ”endnu ikke”. Gud er allerede virksom i denne verden i straf, i styring af historien på det store plan, i indgreb og i sin frelse, men Gud sætter endnu ikke sin magt igennem helt og fuldstændigt. Det sker først ved genkomsten. Det er det bibelske mønster, og det ser sådan ud:

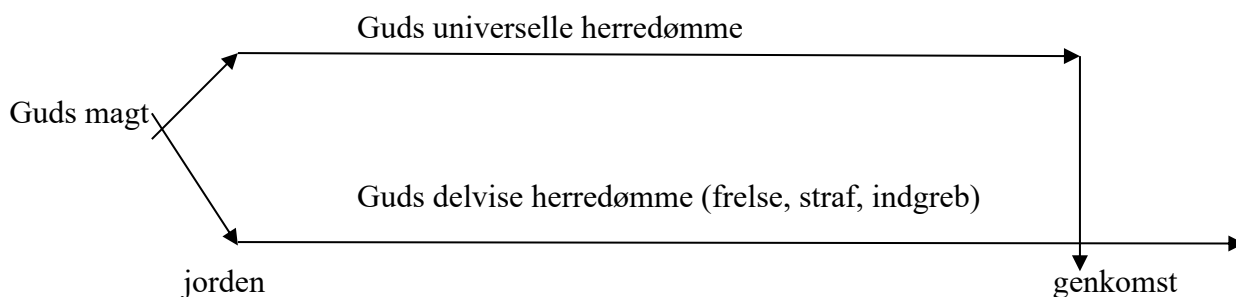

Illustration: Ukrudtet i hveden

Det bibelske mønster beskrives i lignelsen om ukrudtet i hveden (Matt 13,24-30) og i udlægningen af lignelsen (Matt 13,36-43). Lignelsen beskriver Guds forsyn, og vi kan derfor bruge denne lignelse som en nøgletekst. Lignelsen fortæller om en bonde, der sår god sæd (hvede), der lader god sæd vokse sammen med ukrudt, og som en dag vil adskille ukrudtet fra hveden. Denne mand gør to ting: Han sår, og han høster. Det betyder, at Guds rige er ligesom denne såning og denne høst. Såningen refererer til udbredelsen af Guds rige her i tiden. Høsten refererer til dommen ved genkomsten (se vers 39). Bonden identificeres med Menneskesønnen (vers 37). Bonden sår god sæd (vers 24), og i vers 38 identificeres god sæd som Rigets børn, de troende, som tilhører Guds rige. Marken identificeres i vers 38 som verden. Lignelsen beskriver altså Guds handlen i verden og beskriver, hvordan Guds rige udbredes i denne verden. En fjende sår ukrudt i hveden (vers 25), og i vers 38 identificeres fjenden som Djævelen, og ukrudtet identificeres som den ondes børn. Lignelsen fortæller, at Djævelen er aktiv i denne verden, og at Gud giver ham plads til at handle. Den ondes børn bærer Djævelens karakter. Det er mennesker, der er inspireret og influeret af Satan, og som har hans onde karakter. Hvad det konkret betyder fortæller vers 41. Her nævner Jesus to karakteristiske ting, nemlig deres fjendskab mod de troende og deres ondskab. Fra den Ondes børn kommer anledninger til frafald, og det viser deres fjendskab. Fra den Ondes børn kommer lovbrud, og det viser deres ondskab. Lovbrud er jo blot et andet ord for ondskab, for lovbrud er brud på Guds lov, der formulerer, hvad kærlighed er.

Ukrudtet bliver først synligt, når hveden sætter kerne. Der er sikkert tænkt på rajgræs, som minder meget om hvede, men rajgræs har sorte kerner. Bondens folk ved, at ukrudtet ikke kommer fra bonden, men spørger, hvor det så kommer fra. Vers 28: *Han svarede: Det har en fjende gjort.* Bonden har ikke gjort det, og bonden er en metafor for Menneskesønnen, Jesus. Jesus har altså ikke gjort det. Gud har heller ikke gjort det. En fjende har gjort det, og denne fjende er Djævelen. Han er Guds fjende, der bekæmper Gud. Han er Guds modstander, der forsøger at ødelægge Guds rige og de troende. Her er det klart, at Gud har givet plads til Djævelen, så han kan virke i denne verden. Det er også klart, at det onde kommer fra Djævelen. De onde er hans børn. De er influeret og bestemt af ham. Fra dem kommer frafald og lovbrud (ondskab). Bondens folk foreslår, at ukrudtet straks skal

fjernes. Vers 29-30: *Han svarer dem: Nej, for når I luger ukrudtet væk, kommer I til at rykke hveden op sammen med det. Lad blot begge dele gro side om side indtil høsten.* Jesus afviser, at den ondes børn skal fjernes fra denne verden. Jesus tillader dem at leve. I denne verden lever da Rigets børn (de troende) og den Ondes børn (den ikke-troende) side om side.

Det er helt tydeligt i lignelsen, at bonden har en suveræn magt over marken. Den viser sig ved såningen. Den viser sig i, at han kunne befale, at ukrudtet skulle fjernes, og derved viser han, at han er stærkere end Djævelen. Bondens suveræne magt viser sig ved høsten, hvor han har magt til at fjerne ukrudtet fra hveden. Til trods for denne magt tillader bonden, at en fjende sår sæd, som får lov til at vokse og modnes i hans mark. Dette ændres først ved høsten, som er et billede på dommen, som finder sted ved Jesu genkomst. Dommen betyder den endegyldige adskillelse mellem Rigets børn og den Ondes børn.

Lignelsen fortæller, at Menneskesønnen sår Rigets børn i denne verden, og at den Onde sår den ondes børn i denne verden. Menneskesønnen afviser at lade ukrudtet fjerne, og det betyder, at de troende må leve side om side med ikke-troende i denne verden. Først ved genkomsten vil den Ondes børn blive fjernet og kastet i ovnen med ild. Dette er hovedbudskabet. Lignelsen lærer os altså:

- a) Gud har magten, men han sætter den ikke igennem i denne verden. Han giver plads til, at Djævelen og onde mennesker kan være og handle i denne verden. Først ved dommen sætter Gud sin magt helt igennem.
- b) Ondskaben kommer fra Djævelen og mennesker - ikke fra Gud. Årsag til frafaldet kommer fra den Ondes børn, og lovbrud dvs. ondskab, udnyttelse, vold, undertrykkelse kommer fra dem.
- c) Da Gud har suveræn magt over verden og Satan, skyldes Satans og de onde børns tilstedeværelse og aktivitet Guds tilladelse. Gud giver plads til det onde i denne verden.
- d) Den Ondes børn er på tålt ophold. Ved genkomsten vil de blive udskilt. Men først da.

Konklusion

Vi bruger ordet ”forsyn” om Guds styrelse af historien og mennesker, og her skal vi skelne mellem frelseshistorie og personhistorie. Frelseshistorien er den store historie, som spænder fra skabelsen, Abrahams udvælgelse og opfyldelsen i Jesu første og andet komme. Her styrer Gud historien, og Gud leder historien frem mod sit mål: Dommen, frelsen og den nye jord. Personhistorien er den lille historie, som omspænder det enkelte menneskes liv. Her styrer Gud og leder den enkeltes historie frem mod sit mål: Frelsen. Men her kan vi ikke sige, at alt, hvad der sker i det kristnes liv, kommer fra Gud. I personhistorien møder vi Gud og ondskab fra mennesker og Satan. Gud har givet plads til ondskabet også i vores liv. Vi kan blive ramt af ulykker, katastrofer og alvorlig sygdom, og vi kan opleve Guds indgreb. Alt dette flettes ind i vores historie, og i alt det lever vi med forsikringen om, at ingen kan rive os ud af Guds hånd (Joh 10,28), at alle ting samvirker til gode dvs. til frelse for os (Rom 8,28), og at intet kan skille os fra Kristi kærlighed (Rom 8,37-39). Det betyder, at Gud ved, hvad der sker, at Gud er nærværende i det, der sker, og at Gud bruger det, der sker, i et menneskes liv, til at fremme sine formål med os.

Afslutning

I denne artikel har jeg fokuseret på nogle enkelte elementer i den calvinske tradition, men det må ikke få os til at glemme det, vi er fælles om. Vi er fælles om, at Bibelen er Guds ord, og fælles om, at vores teologi skal baseres på Bibelen. Vi er fælles om en række kernepunkter i vores teologi, og vi har lært meget af teologer i en calvinsk tradition og fået megen inspiration fra dem. Det skal vi ikke glemme, men i denne artikel har jeg fokuseret på nogle forskelle. Jeg har taget fire punkter fra fem-punkts-calvinisme og suppleret med forsynet, fordi de har et fælles præg. I de fem er vægten lagt på Guds suveræne magt. Derved ophøjes Gud. Derved æres Gud. Dette er et væsentligt anliggende i calvinsk tradition. Men prisen er høj. En dobbelt forudbestemmelse betyder, at Gud uden nogen grund i mennesket forudbestemmer nogle til frelse og andre til fortabelse. Det vil sige, at Gud handler vilkårligt. Det er tilfældigt, om det ene eller det andet sker. Der er da et element af vilkårlighed og tilfældighed i Guds væsen. En calvinsk forsynstanke betyder, at Gud styrer alt og vil og virker alt, og det vil så betyde, at det onde kommer fra Gud. Der vil altså være et element af ondskab i Guds karakter. Den calvinske forståelse leder til et falsk gudsbillede, for Bibelen lærer ikke, at Gud er vilkårlig eller ond i sin handlen med os.

I den calvinske tradition får man delvist sat Gud på en formel. Beslutningen vedrørende forudbestemmelsen er Guds hemmelige råd. Årsagen til Guds styre i det konkrete ligger uden for vores forståelse. Den dobbelte forudbestemmelse er logisk, og implementeringen er logisk, så en begrænset soning, en uimodståelig nåde og frafaldets umulighed er logiske. Guds styre i denne verden er sat på en formel og kan forklares, selvom vi synes, at Guds handlen er uforståelig. Det calvinske system kan virke overbevisende og tiltalende for nogle, men bibelsk er det ikke. Når det gælder Guds handlen med os mennesker, kan vi ikke sætte Gud på en formel. Når det gælder det inderste i forholdet mellem Guds vilje og virke og menneskers vilje og virke, støder vi på en grænse. Hertil og ikke længere. Det gælder frelsen. Gud vil, at alle mennesker skal frelses, og han virker alene genfødsel og tro i mennesker. Det er bibelsk og klart. Men når det gælder, hvorfor Gud overvinder modstanden hos nogle og ikke hos alle, er vi nået til grænsen. Her gives intet svar. Spørgsmålet står tilbage. Gåden står tilbage. Det gælder de troendes bevarelse. Gud vil bevare alle troende, han vil ikke miste nogen, og Gud alene bevarer den troende gennem ordet og troen. Men når det gælder, hvorfor det lykkes for Gud at bevare nogle og ikke alle, er vi nået til en grænse. Her gives intet svar. Spørgsmålet står tilbage. Gåden står tilbage. Det gælder forsynet, hvor vi ikke kan forklare, hvorfor det onde rammer os, men vi ved, at intet rammer os uden, at det har passeret Guds hænder. Vi ved, at Gud bruger alt, hvad vi møder i livet, til at fremme sit formål; nemlig vores frelse. Men Gud kan ikke sættes på en formel.

Jeg har set på nogle elementer i calvinsk tradition. Jeg finder ikke, at de er baseret på Bibelen, og derfor skal de heller ikke lukkes ind i vores tradition. Bibelen er som altid normen. Vores teologi skal altid testes på Bibelen. Det har jeg gjort, og det skal læseren gøre, for det er den enkelte, der skal nå til klarhed i disse spørgsmål, og det sker kun, hvis den enkelte tester den calvinske argumentation og min argumentation på Bibelen. Vi har et fælles grundlag i Bibelen, og derfor er dialog, argumentation og konfrontation mulig, så længe vi gør det ud fra Bibelen.

Appendiks: Tolkningen af Rom 9,6-23

I det følgende appendiks har jeg skrevet mere udførligt om den calvinske tolkning af Rom 9,6-23 og min frelseshistoriske tolkning. Her bliver jeg meget mere grundig og meget mere nørdet, så det kan man springe over.

Så vidt jeg kan læse situationen har den calvinske tolkning erobret banen, når det gælder den dobbelte forudbestemmelse. Banen er Rom 9,6-23. Her skal slaget stå. Jeg ville have valgt Guds universelle kærlighed og frelsesvilje som udgangspunkt, men kamppladsen er nu blevet Rom 9,6-23. Den tekst skal vi se nærmere på, og når man som jeg afviser en dobbelt forudbestemmelse, skal jeg også forklare, hvordan jeg så forstår teksten. Rom 9,6-23 er vigtig, når det gælder spørgsmålet om en dobbelt forudbestemmelse. Teksten er vanskelig, og jeg giver en indføring i to tolkninger, som forhåbentlig giver klarhed over teksten og argumentationen. De to tolkninger er dels den calvinske dels den frelseshistoriske tolkning.

Rom 9,6-23: Den calvinske tolkning²⁶

I vers 6 skriver Paulus om en mindre del af Israel, som er udvalgt til frelse. Det sidste fremgår af sammenhængen med vers 1-5 og bliver tydeligt i Rom 11,1-10. Den mindre del af Israel svarer til den udvalgte rest af Israel (Rom 11,5-6).

a) Vers 7-13: Eksempler på udvælgelse til frelse og fortabelse

I vers 7-13 giver Paulus to eksempler på udvælgelse til frelse og til fortabelse. I det første eksempel bliver Isak udvalgt til frelse og Ismael forkastet. I det andet eksempel bliver Jakob udvalgt til frelse og Esau forkastet, og her er det tydeligt, at dette er en suveræn beslutning hos Gud, fordi den ikke er betinget af noget som helst hos Jakob og Esau. Denne dobbelte beslutning blev truffet, før de var blevet født, og før de havde gjort noget godt eller ondt. Beslutningen var suveræn, og udsagnet om, at Gud elskede Jakob, men hadede Esau, forstår man som en beskrivelse af Guds udvælgelse ("elskede") og forkastelse ("hadede"), og hverken kærligheden eller hadet har sin årsag i mennesket. I den calvinske tolkning er vers 7-13 en beskrivelse af en dobbelt forudbestemmelse, idet Paulus både beskriver den positive udvælgelse af Isak og Jakob til frelse og den negative forkastelse af Ismael og Esau til fortabelse.

b) Vers 14-18: Guds suveræne frihed

Vers 14-18 er en fortsat beskrivelse af den dobbelte forudbestemmelse. Her lærer Paulus, at Gud suverænt bestemmer, hvem han vil forbarme sig over:²⁷ *Jeg forbarmer mig, over hvem jeg vil og jeg*

²⁶ Jeg har benyttet Calvins kommentar til Romerbrevet (Calvin's Commentaries: The Epistle of Paul The Apostle to the Romans and to the Thessalonians, Translator: Ross Mackenzie, Eerdmans 1973) og de to største og bedste nyere kommentarer til Romerbrevet, som har en calvinsk forståelse (Douglas Moo: The Epistle to the Romans, Eerdmans 1996 og Thomas R. Schreiner: Romans, Baker 1998).

²⁷ Schreiner: Romans, s.507 note 4, mener, at "den, som" ("hvem" DO) udtrykker Guds frihed, men "den, som" er ikke hvem som helst, men i sammenhængen identificeres "den, som" med Israel

*viser nåde, mod hvem jeg vil.*²⁸ Denne barmhjertighed er årsagen til frelsen. På samme måde bestemmer Gud frit, hvem han vil forhærde. Vers 18: *Så forbarmer han sig altså, over hvem han vil, og forhærder, hvem han vil.* De to handlinger er helt parallelle, og uden nogen grund i mennesker forbarmer Gud sig over nogle til frelse, og uden grund forhærder Gud andre til fortabelse.

c) Vers 19-23: Pottemagerbilledet: Et billede på Gud

Det sidste afsnit er vers 19-23, og beskrivelsen af pottemageren er en realistisk beskrivelse af Gud. Han er som denne pottemager, og han skaber derfor suverænt og frit nogle fornemme kar og nogle til dagligt brug. Billedet appliceres i vers 22-23, og her svarer kar til dagligt brug til vredens kar, som Gud har forudbestemt til ødelæggelse, og de fornemme kar svarer til barmhjertighedens kar, som Gud har forudbestemt til herlighed. Paulus beskriver altså en dobbelt forudbestemmelse i Rom 9,6-23.

d) Vurdering

Den calvinske tolkning er baseret på fire argumenter.²⁹ Jeg gengiver først de fire argumenter. 1) Sammenhængen. Rom 9,6 og 9,19-26 handler om udvælgelse til frelse og fortabelse, og derfor er det naturligt, at vers 7-13 også handler om udvælgelse til frelse og fortabelse, og i vers 7-13 hører vi om en forkastelse af nogle. 2) Paulus bruger en sprogbrug i vers 7-13, som han andre steder bruger om frelse, og derfor handler vers 7-13 om frelse og fortabelse. 3) Vers 14-18 beskriver Guds suveræne frihed til at vise barmhjertighed, mod hvem han vil, og forhærde, hvem han vil. 4) Vers 19-23 viser, at Gud har skabt nogle til frelse og andre til fortabelse. Der er altså en dobbelt udvælgelse. Det er de fire argumenter.

Den calvinske tolkning kan se overbevisende ud, og den har stærke sider, idet hele teksten handler om udvælgelse til frelse og fortabelse, og det kan se ud som om, at vers 7-13, vers 14-18 og 19-23 beskriver både en positiv udvælgelse af nogle til frelse og en negativ forkastelse af andre til fortabelse. Det kan se ud som om, at Gud har en suveræn frihed til at handle, som han vil. Sådan kan det se ud, men kun ud fra en overfladisk betragtning. Paulus kræver meget af læserne, fordi han forudsætter, at læserne har et indgående kendskab til de beretninger og citater fra GT, han benytter i vers 7-13 og vers 14-18. Uden dette kendskab forstår vi ikke Paulus, og uden dette kendskab får vi en overfladisk og falsk forståelse. Lad os se nærmere på de fire argumenter for den calvinske tolkning.

1) Sammenhængen viser, at vers 7-13 handler om udvælgelse til frelse og fortabelse. Dette er ikke sandt. De to eksempler i vers 7-13 med Ismael/Isak og Esau/Jakob handler *ikke* om udvælgelse til frelse og fortabelse, men om en udvælgelse til at være stamfader til Israel. Sådan er det beskrevet i GT, og sådan skal citaterne fra GT forstås. Dette er et faktum. Ordet om Guds kærlighed til Jakob, men had til Esau, handler om Guds forhold til to folk i historien. Det handler ikke om udvælgelse, men om hvordan Gud handler med det udvalgte folk, Israel, hvor Jerusalem og templet genopbygges, og med Edom, som ødelægges (se Mal 1,2-5). Dette er et faktum. I den calvinske tolkning får citaterne

²⁸ Citatet er gengivet efter den autoriserede danske oversættelse (DO), og som vi vil se, er den misvisende.

²⁹ Det er egentlig forbløffende, hvor lidt argumentation, der er. Tolkningen er indlysende for dem i calvinsk tradition og behøver ikke megen argumentation.

en anden betydning end oprindeligt, så at citaterne har én mening i GT, men en anden og ny mening i NT. Samtlige citater i vers 7-13 ændrer betydning, men historiske beretninger får ikke pludselig en anden betydning senere i historien.³⁰ GT-citater betyder ikke én ting i GT og noget helt andet i NT. I vers 6 og vers 7-13 sammenligner Paulus en udvælgelse til frelse (vers 6) med en udvælgelse til at være stamfader til Israel (vers 7-13). Det er to forskellige former for udvælgelse, og Paulus bruger udvælgelsen af Isak og Jakob til at illustrere udvælgelsesprincippet, som er i aktivitet i begge former. Eksemplerne med Isak og Jakob er velegnede, da udvælgelsen af Jakob viser, at Gud udvælger uden nogen grund i mennesket. Eksemplerne viser også en forkastelse af Ismael og Esau, men dette kan vi ikke overføre, så der også er en udvælgelse til fortabelse, fordi dette er i modsætning til Rom 9,22-23, hvor Paulus beskriver forudbestemmelse til frelse, men ikke nogen tilsvarende forudbestemmelse til fortabelse, og fordi det er i modsætning til Guds universelle kærlighed (Joh 3,16) og universelle frelsesvilje (Joh 3,17; 1 Tim 2,4; Tit 2,11; 2 Pet 3,9). Gud vil, at alle skal blive frelst. Tekst skal tolke tekst.

2) Paulus bruger en del ord, som han andre steder bruger i forbindelse med frelse,³¹ og det viser, at det handler om frelse og fortabelse. Det er sandt, at Paulus bruger en del af ordene i vers 7-13 i forbindelse med frelse, men det er som bekendt altid sammenhængen, som bestemmer ords betydning. Her er sammenhængen tydelig. Ordene bruges i forbindelse med udvælgelse af stamfædre til Israel, og ordene skal derfor forstås i sammenhæng med det.

3) Vers 14-18 beskriver Paulus Guds suveræne frihed til at vise barmhjertighed, mod hvem han vil, og forhærde, hvem han vil. Dette er ikke sandt. Overfladisk kan det se sådan ud, og det forstærkes af DO's oversættelse af vers 15: *Jeg forbarmer mig, over hvem jeg vil og jeg viser nåde, mod hvem jeg vil.* I vers 14-18 beskriver Paulus en begivenhed i Israels historie, og han forudsætter, at vi har kendskab til denne begivenhed. Det handler om udvandringen af Egypten, og ikke om frelse. Det handler om Guds forhold til det udvalgte folk, Israel, og ikke om udvælgelse, for Gud har allerede for længst udvalgt Israel. Vers 15 er Guds forsikring til det udvalgte folk. Vers 15 skal oversættes således: *Jeg vil forbarme mig over den, som jeg forbarmer mig over og jeg vil vise nåde mod den, som jeg viser nåde mod.* Det er en forsikring om, at Gud har vist Israel barmhjertighed og ført det ud af Egypten, og at Gud fortsat vil vise Israel barmhjertighed og føre det ind i det lovede land (2 Mos 33,12-18). Forsikringen beskriver Guds barmhjertighed mod det udvalgte folk, som Gud er bundet til via en pagt og via løfter (2 Mos 3,7-8). Gud er ikke fri i forhold til det udvalgte folk. Vers 17 omtaler Farao, som Gud gav en position som hersker over Egypten med det formål at vise sin

³⁰ Dette ved Moo og Schreiner, men de mener, at det er legitimt at applicere disse beretninger på udvælgelse til frelse og fortabelse, selvom de ikke oprindeligt handler om det. Mange i en calvinsk og luthersk tradition vil være enige med Moo og Schreiner i en sådan brug af GT-beretninger og citater. Jeg er uenig, for så betyder Guds ord én ting i GT og noget andet i NT, og da kan vi sætte spørgsmålstegn ved, om Gud taler sandt og er til at stole på.

³¹ Man nævner "Guds børn" (vers 8), som Paulus ellers altid bruger om de troende (Rom 8,16; 8,21 og Fil 2,15); "løftets børn" (vers 8), som findes ét andet sted, hvor det bruges om de troende (Gal 4,28); ordet "at kalde" (vers 7, "skal have navn") bruges typisk i en frelsende sammenhæng, men her bruges det om Abrahams efterkommere generelt; ordet "at regne" (vers 8) anvendes typisk i forbindelse med frelse, men her anvendes det om hvem, der skal være Abrahams efterkommere, og der er udtrykket "ikke på grund af gerninger", som ellers anvendes hos Paulus i forbindelse med frelse, men her anvendes det om udvælgelsens årsag. Som altid er det sammenhængen, som bestemmer ordenes betydning.

barmhjertighedsmagt mod Israel. Det handler stadig om udvandringen af Egypten, og jo mere Faraos modstod Gud, jo større åbenbares Guds magt. Konklusionen lyder: *Så forbarmer han sig altså, over hvem han vil og forhærdeler, hvem han vil*. Barmhjertigheden er en konkret handling, nemlig udfrielsen af Egypten, og *hvem han vil* fremhæver Guds vilje og magt til at vise barmhjertighed mod det udvalgte folk. *Hvem han vil* signalerer ikke frihed og suverænitet, for Gud er bundet til det udvalgte folk via en pagt og sine løfter. *Og forhærdeler, hvem han vil* signalerer heller ikke frihed og suverænitet hos Gud, men i den historiske sammenhæng er forhærdelsen betinget af Faraos egen forhærdelse. *Hvem han vil* signalerer Guds vilje og magt til at forhærde den forhærdede Faraos. Vers 14-18 handler altså *ikke* om udvælgelse; det handler *ikke* om frelse og fortabelse, men om udvandringen af Egypten og om Faraos.

4) Vers 19-23 viser, at Gud har skabt nogle til frelse og andre til fortabelse. Pottemagerbilledet er et realistisk billede af Gud, og dette billede appliceres på frelse og fortabelse i vers 22-23. Dette er ikke sandt. Vers 22-23 viser, at Gud *ikke* handler som denne pottemager, men tværtimod bærer over med vredens kar, og det gør Gud for at føre dem til omvendelse.³² Det er derfor Paulus' pointe, at Gud *ikke* handler som denne pottemager, og at Gud *ikke* skaber nogle til frelse og andre til fortabelse. Det har jeg udfoldet i appendiks.

Jeg har afvist argumenterne for den calvinske tolkning og vil nu fremføre ét argument mod den. I Rom 9,6 skelner Paulus mellem to dele af Israel. En del af Israel er udvalgt og bliver frelst. En del af Israel er forhærdede. I den calvinske tolkning mener man, at Paulus i vers 7-13 begrundes og udfolder denne opdeling i det etniske Israel.³³ Det må man også nødvendigvis mene, hvis vers 7-13 skal udfolde vers 6 og beskrive udvælgelse til frelse og fortabelse. Men denne tolkning får den mest absurde konsekvens, for det betyder, at Isak repræsenterer det udvalgte Israel, som er udvalgt til frelse,³⁴ men Ismael repræsenterer det forhærdede Israel, som er udvalgt til fortabelse, og det er absurd, da Ismael ikke tilhører Israel. Denne tolkning betyder, at Jakob repræsenterer det udvalgte Israel, som er udvalgt til frelse,³⁵ men Esau repræsenterer det forhærdede Israel, som er udvalgt til fortabelse, og det er absurd, da Esau ikke tilhører Israel. Tolkningen bliver endnu mere absurd, for Paulus beskriver både det individuelle (Isak/Ismael og Jakob/Esau) og det kollektive (Israel/Edom), og med det kollektive er der tænkt på hele det etniske Israel i kontrast til hele Edom.³⁶ Her er der ikke noget skel i det etniske Israel. Tolkningen bryder sammen med et brag. På samme måde vil man forstå vers 14-18, hvor Faraos repræsenterer det forhærdede Israel, og det er absurd, og i vers 14-18 står hele det etniske Israel over for Faraos. Her er der ingen opdeling i Israel. Tolkningen bryder sammen igen.

Rom 9,6-23: Den frelseshistoriske tolkning

I vers 1-5 skriver Paulus om jødernes afvisning af Jesus og om deres fortrin. Paulus fortsætter i vers 6 med en præcisering: *Dog ikke at forstå, at Guds ord er slået fejl. Det er ikke alle, som kommer fra*

³² Se min oversættelse af vers 22-23.

³³ Moo, Romans, s.574 og Schreiner, Romans, s.495.

³⁴ Det er korrekt, hvis man ellers mener, at det handler om udvælgelse til frelse.

³⁵ Det er korrekt, hvis man ellers mener, at det handler om udvælgelse til frelse.

³⁶ Dette er tydeligt i de gammeltestamentlige citater i deres oprindelige sammenhæng (1 Mos 25,23 og Mal 1,2-3).

Israel, der er Israel. Guds ord er Guds løfter om frelse, og Guds løfter om frelse er ikke slået fejl, for de opfyldes i en mindre del af Israel. Med *det er ikke alle, som kommer fra Israel, der er Israel* opererer Paulus med et mindre Israel i det etniske Israel. Den mindre del af Israel er de troende. Det sidste fremgår af sammenhængen med vers 1-5 og bliver tydeligt i Rom 11,1-10. Den mindre del af Israel er de udvalgte. Det fremgår af Rom 11,5-6. Sammenhængen handler om frelse (vers 1-5), og den mindre del af Israel er udvalgt til frelse. Det er dem, som Guds løfter om frelse opfyldes i. Paulus skriver om en enkel og positiv udvælgelse af nogle til frelse. Her er der enighed mellem den calvinske og den frelseshistoriske tolkning.

a) Vers 7-13: Udvælgelse til at være stamfader til Israel

Vers 7-13: *Og det er heller ikke alle Abrahams efterkommere, der er hans børn – det hedder jo: "Det er efter Isak, dine efterkommere skal have navn." Det betyder, at det ikke er hans kødelige børn, der er Guds børn, men det er de børn, som løftet handler om, der regnes for hans efterkommere. For det var et løfte han fik: "Næste år ved denne tid kommer jeg tilbage, og så har Sara en søn." Men ikke nok med det, sådan også, da Rebekka skulle have børn med én mand, vor fader Isak: Endnu inden de var født, endsige havde gjort noget godt eller ondt, blev der – for at Guds beslutning om udvælgelsen skulle stå fast, ikke på grund af gerninger, men fordi han selv kalder – sagt til hende: "Den ældste skal tjene den yngste." Der står jo skrevet: "Jeg elskede Jakob, men hadede Esau."* I vers 7-13 sammenligner Paulus en udvælgelse til frelse (vers 6) med en udvælgelse til at være stamfader til Israel. Udvælgelsen af Isak og Jakob kan Paulus dokumentere. Den og dens årsag er beskrevet i Mosebøgerne. Udvælgelsen er åbenbaring, og Paulus vælger derfor at illustrere udvælgelsen til frelse ud fra denne udvælgelse af stamfædre til Israel. De to former for udvælgelse er analoge. I begge tilfælde sker der en udskillelse: Det mindre Israel skilles ud fra det store Israel (vers 6), og Isak/Jakob skilles ud fra Ismael/Esau (vers 7-13). Udvælgelsen sætter skel i Israel (vers 6) og mellem Abrahams to sønner og Isaks to sønner (vers 7-13). I begge tilfælde sker der en udvælgelse. Formålet er dog forskelligt. Det mindre Israel udvælges til frelse (vers 6), mens Isak og Jakob udvælges til at være stamfædre til Israel. Det er den betydning, udvælgelsen af Isak og Jakob har i GT. Her er der ikke tale om udvælgelse til frelse eller fortabelse, men om en udvælgelse til at være Guds udvalgte folk.

De to former for udvælgelse er analoge, og Paulus bruger den sidste som en illustration, som viser, hvordan Guds udvælgelse fungerer. Her er det andet eksempel specielt velegnet, fordi Jakob udvælges, før Jakob og Esau blev født, og før de havde gjort noget godt eller ondt. Udvælgelsen var ikke baseret på gerninger. Den var suveræn og havde ikke sin årsag i Jakob. Sådan er Guds positive udvælgelse til frelse. Den er suveræn og har ikke sin årsag i mennesker. Den er ubetinget, og derfor kan den stå fast. Citatet i vers 12 (*Den ældste skal tjene den yngste*) er et bevis på udvælgelsen.³⁷ Citatet er fra 1 Mos 25,23: *Herren svarede hende: To folk er i dit moderliv, to folkeslag skal udgå af dit skød. Det ene folk skal være stærkere end det andet, den ældste skal tjene den yngste.* Citatet skal læses i dets oprindelige bibelske sammenhæng, og i den sammenhæng beskriver det forholdet mellem to folk. Det handler om Israel og Edom. *Det ene folk skal være stærkere end det andet* beskriver

³⁷ Citatet begrundes, at Guds beslutning om udvælgelse skulle stå fast og er derfor ikke selve udvælgelsen. Den består heller ikke i, at den ældste skal tjene den yngste.

magtbalancen mellem de to folk. *Den ældste* er Edom, og *den yngste* Israel, og *den ældste skal tjene den yngste* er en beskrivelse af forholdet mellem de to folk i historien. Israel har en stærkere og overordnet position overfor Edom. Citatet er en profeti. Forholdet mellem Edom og Israel er et bevis på Jakobs udvælgelse til at være stamfader til det udvalgte folk i etnisk forstand. Det handler om udvælgelse til en bestemt status og funktion i Guds frelseshistorie. Citatet handler ikke om udvælgelse til frelse eller fortabelse. Paulus slutter af med et citat fra Mal 1,2-3: *"Jeg elskede Jakob, men hadede Esau."*

Citatet er ligeledes et bevis for udvælgelsen af Israel.³⁸ I den oprindelige sammenhæng handler det om Guds relation til to folk, nemlig Israel og Edom, og om, hvordan Gud handler med dem i historien. Dette er tydeligt i Mal 1,2-5. Mal 1,2-3: *Jeg elsker jer, siger Herren. I spørger: "Hvordan elsker du os?" Esau er jo Jakobs bror, siger Herren, Men jeg elsker Jakob og hader Esau. Hans bjergland gør jeg til ødemark, jeg giver hans arvelod til ørkenens sjakaler.* Guds kærlighed er ubegrundet, og kærligheden manifesterer sig i, at Jerusalem og templet bliver genopbygget. Guds had er begrundet i Edoms synd (vers 4), og hadet manifesterer sig i, at Edom bliver ødelagt og knust som nation. Det handler ikke om udvælgelse til frelse eller fortabelse.³⁹

De to eksempler handler altså om udvælgelsen af Isak og Jakob, så de sammen med Abraham bliver stamfædre til det udvalgte folk i etnisk forstand. De udvælges til at indgå i en slægt, som Gud gav løfter om faderskab til mange folk, om land og velsignelse og om en frelse af denne slægt. De får en positiv funktion som stamfædre til det udvalgte folk i Guds frelseshistorie. De to eksempler illustrerer udvælgelsen som princip. Vers 7-13 handler *ikke* om udvælgelse til frelse og fortabelse, men om udvælgelsen af Israel og om forhold i Israels historie. I denne form for udvælgelse er der også en forkastelse af Ismael og Esau/Edom, men denne forkastelse overfører Paulus ikke på udvælgelsen til frelse, så der også skulle være en udvælgelse til fortabelse. Det viser vers 19-23, og det viser Rom 10,21: *Men om Israel siger han: Dagen lang rakte jeg hænderne ud imod et ulydigt og genstridigt folk.* Gud ville dette folk. Det viser Rom 11,32, som fortæller, at Gud vil vise alle barmhjertighed. Hvis vers 7-13 handler om udvælgelse til frelse og fortabelse, har den calvinske tolkning ret. Men det gør det ikke. Det handler om udvælgelse til at være stamfader til Israel og om Israel og Edom. I den calvinske tolkning læser man ganske enkelt ikke teksten, som man skal.

c) Vers 14-18: Barmhjertighed som udvælgelsens årsag

Vers 14-18 i min oversættelse: *Hvad skal vi da sige? [Er der] uretfærdighed hos Gud? Aldeles ikke! For han siger til Moses: Jeg vil forbarme mig mod den, som jeg forbarmer mig mod; og jeg vil vise medlidenhed mod den, som jeg viser medlidenhed. Altså afhænger det ikke af den, som vil, eller den, som løber, men af Gud, som forbarmer sig. For Skriften siger til Farao: Til netop dette har jeg oprejst dig for at vise min magt på dig og for at mit navn skal forkyndes på hele jorden. Altså forbarmer han sig mod den, som han vil, og han forhæder den, som han vil.* Paulus har beskrevet, at en mindre del af Israel er udvalgt til frelse (vers 6). I vers 7-13 beskriver Paulus en analog udvælgelse nemlig af

³⁸ Vers 13 indledes med et sammenlignende *ligesom*, så at de to citater i vers 12 og 13 sammenlignes. De får da samme funktion som beviser på udvælgelsen.

³⁹ Ordene "at elske" kan have betydningen at foretrække og at udvalge, og ordet "at hade" kan have betydningen at forkaste, men her er de brugt anderledes om Guds genopbyggende og nedbrydende handling.

Isak og Jakob til at være stamfædre til Israel. Via denne analoge udvælgelse illustrerer Paulus udvælgelsen som princip: Den er suveræn og sker uden hensyn til gerninger. Sådan fungerer den i spørgsmålet om personers udvælgelse til frelse (vers 6) og i spørgsmålet om Israels udvælgelse til en bestemt funktion i frelseshistorien. Via et spørgsmål i vers 14 fremhæver Paulus, at Gud udvælger af barmhjertighed, og at udvælgelsen fører ind i et forhold, hvor Gud stadig viser den udvalgte barmhjertighed. Dette illustrerer Paulus gennem historien om Israels udvandring fra Egypten (vers 14-18).

Paulus spørger, om der er uretfærdighed hos Gud, når han vælger Isak og Jakob fremfor Ismael og Esau til at være Israels stamfædre. Det afviser han, og han begrundet denne afvisning med et citat fra 2 Mos 33,19. Der står i min præcise oversættelse: *Jeg vil forbarme mig mod den, som jeg forbarmer mig mod; og jeg vil vise medlidenhed mod den, som jeg viser medlidenhed.*⁴⁰ Citatet fortæller, at årsagen til udvælgelsen af Isak og Jakob er barmhjertighed, og barmhjertighed kan vi ikke kræve. Den har vi ikke ret til, og da kan vi ikke tale om retfærdighed eller uretfærdighed. Citatet er en forsikring om, at Gud viser det udvalgte Israel barmhjertighed og fortsat vil vise det barmhjertighed. Det drejer sig ikke om udvælgelse, men om Guds forhold til det udvalgte folk.⁴¹ Den historiske sammenhæng handler om udvandringen fra Egypten. Her greb Gud ind pga. barmhjertighed mod folket. Konkret handler det om, at Gud lover at føre Israel ind i det lovede land, og at Moses skal se hans herlighed (se 2 Mos 33,12-23). *Den, som jeg forbarmer mig mod* er i sammenhængen Israel/Moses.⁴² Vi kan gengive udsagnet på denne måde: Jeg vil vise barmhjertighed mod det Israel, som jeg viser barmhjertighed. Det er en forsikring, og det handler ikke om frelse og fortabelse.

Paulus åbenbarer, at barmhjertighed er udvælgelsens årsag, og at udvælgelsen (af stamfædre (vers 7-13) og mennesker til frelse (vers 6)) leder ind i et forhold, hvor Gud stadig viser den udvalgte barmhjertighed, og *jeg vil forbarme mig/jeg vil vise medlidenhed* er et løfte om, at Gud fortsat vil vise den udvalgte barmhjertighed. I dette løfte er der et element af vilje: Gud *vil* vise sin barmhjertighed. Denne barmhjertighed er konkrete handlinger, og derfor klinger der med i udsagnet et element af magt: Gud *vil* sætte sin barmhjertighed igennem. Citatet er en forsikring.⁴³ Vers 16 er konklusionen: *Altså afhænger det ikke af den, som vil, eller den, som løber, men af Gud, som forbarmer sig.* Når det er sådan, at Gud vil vise barmhjertighed mod den, han viser barmhjertighed, er det en logisk konklusion, at Guds barmhjertighed ikke er afhængig af vores vilje, beslutning og præstation, men af, at Gud viser barmhjertighed. Barmhjertigheden er afhængig af barmhjertighed. Vi kan ikke fremkalde den med vores vilje eller præstationer. Sammenhængen handler om udvælgelse (vers 6 og 7-13) og Gud udvalgte Isak og Jakob til at være stamfædre til Israel pga. barmhjertighed (vers 7-13). Gud udvælger en del af Israel til frelse pga. barmhjertighed (vers 6), og Gud udvælger os i dag til frelse pga. barmhjertighed. Årsagen er barmhjertighed, og vi kan ikke gå bag om den og finde årsager til den.

⁴⁰ DO er frit opfundet og kan ikke bruges.

⁴¹ Citatet beskriver Guds forhold til det udvalgte folk, Israel, men i sammenhængen med spørgsmålet som er foranlediget af vers 7-13, kan vi sige, at barmhjertighed er årsagen til udvælgelsen.

⁴² Anden halvdel af verset har samme betydning som første del.

⁴³ Folkets udvælgelse og eksistens skyldes Guds barmhjertighed. Det afhænger alene af Guds barmhjertighed (vers 16). "I forhold til udvælgelsen er de elskede, og det er de for fædrenes skyld" (Rom 11,28).

I vers 17 kommer der en ny begrundelse. Vers 17: *For Skriften siger til Farao: Til netop dette har jeg oprejst dig for at vise min magt på dig og for at mit navn skal forkyndes på hele jorden.* Paulus begrundet, at det afhænger helt af Guds barmhjertighed. Begrundelsen er et citat, og citatet fortæller, at Gud har oprejst en bestemt person til at være Farao med det formål at vise sin magt på ham. Det handler om udvandringen fra Egypten, og herskeren over datidens supermagt var ikke i stand til at hindre Gud i at vise sin barmhjertighed mod Israel og føre det ud af Egypten. Det viser, at udvælgelsen virkelig står og falder med Guds barmhjertighed. Det handler om Guds handling i historien: Om Faraos modstand og Israels udgang af Egypten. Det handler om barmhjertighedens vilje og magt. Konklusionen lyder i min oversættelse. Vers 18: *Altså forbarmer han sig mod den, som han vil, og han forhærder den, som han vil.* Vers 14-18 handler om Israel og Farao. *Den, som han vil* er det udvalgte Israel (vers 15 og 17), som Gud er bundet til via en pagt og via de løfter, og som Gud har givet løfte om at vise barmhjertighed og udfri det fra Egypten (2 Mos 3,7-8). Gud er ikke fri i forhold til Israel. På den baggrund bliver *han vil* en forsikring om Guds vilje. Han vil det udvalgte folk, Israel. Det drejer sig om Guds barmhjertighed over for det udvalgte folk. Denne barmhjertighed er ikke forudsætningsløs. Den har sin forudsætning i Guds barmhjertighed. *Som han vil* skal tolkes i sammenhæng med vers 15. Det Israel, Gud har vist barmhjertighed, er det Israel, Gud viser barmhjertighed. Det kan intet menneske hindre. Paulus skriver ikke om frelse, men om udvandringen af Egypten. *Og forhærder den, som han vil* er anden del af konklusionen. *Den, som han vil* er Farao. *Og forhærder den, som han vil* skal vi forstå i dets historiske situation (2 Mos), hvor Farao begynder med at forhærde sig selv og afvise Guds plan med Israel, og først senere forhærder Gud den forhærdede Farao. Denne forhærdelse er ikke forudsætningsløs. *Han vil* er en forsikring om Guds vilje med hensyn til forhærdelsen. Guds vilje har sin årsag i Faraos forhærdelse. Gud er ikke fri til at forhærde hvem, han vil, men Guds vilje er begrundet i Faraos forhærdelse. Denne vilje er Guds fremmede vilje. Det er Guds straffende vilje.⁴⁴ Vers 14-18 handler ikke om frelse eller fortabelse, men om Faraos modstand og om Israels udgang fra Egypten. Med vers 14-18 får Paulus skrevet, at Gud ikke er uretfærdig, når han udvælger nogle, og han præciserer, at Gud udvælger pga. barmhjertighed, og at Gud fortsat vil vise den udvalgte barmhjertighed.

d) Vers 19-23: Guds overbærenhed (pottemagerbilledet)

Paulus har skrevet om udvælgelsen af Israel, om forhold i historien (vers 7-13) og om Guds barmhjertighed mod Israel (vers 14-18). I vers 19-23 vender Paulus tilbage til udvælgelsen til frelse (jf. vers 6).

Pottemagerbilledet (vers 19-21)

Paulus lader en opponent komme til orde. Vers 19: *Nu vil du sige: Hvad har han så mere at bebrejde os? For hvem kan stå hans vilje imod?* Opponenten forstår Paulus' ord i vers 14-18 som udtryk for,

⁴⁴ I Anden Mosebog veksler det mellem, at Farao forhærder sig, og at Gud forhærder Farao. Først er der forudsigelser om, at Gud vil forhærde Farao (2 Mos 4,21 og 7,13); dernæst er der udsagn om, at Farao forhærder sig (2 Mos 7,13; 7,14; 7,22; 8,11; 8,15; 8,28; 9,7) og til sidst udsagn om, at Gud forhærder Farao (2 Mos 9,12; 10,1; 10,20; 10,27; 11,10; 14,4; 14,8), og her er der også udsagn om, at Farao forhærder sig (2 Mos 9,34; 9,35; og 13,15). Se oversigt hos Winther-Nielsen: Gud handler ikke ondt! – Et opgør med Guds alvirksomhed i Gammel Testamente, s.212-213.

at Gud handler frit og vilkårligt med mennesker. Han forstår ordene på samme måde som i den calvinske tradition. Opponenten mener, at Gud ikke kan bebrejde os noget, for han tvinger os jo til at synde, når han forhærdet os. Opponenten begrundet det med, at ingen kan modstå Guds vilje. Denne indvending afviser Paulus. Vers 20 (min oversættelse): *Åh menneske! Hvem er du dog, som svarer Gud igen? Kan det formede sige til den, der formede det: Hvorfor har du formet mig således?* (forventet svar: Nej) Intet menneske kan tale imod Gud. Det begrundet Paulus med billedet med pottemageren. Vers 21 (min oversættelse): *Eller har pottemageren ikke magt over leret til af den samme masse at forme et kar til ære og et kar til vanære?* (forventet svar: Ja) Pottemageren er et billede på Gud, og det formede er et billede på mennesket, og pointet er, at et menneske ikke kan stille Gud til regnskab for, hvordan det er skabt. Det formede kan ikke sige til den, der formede det: Hvorfor har du skabt mig således? Gud er fri og suveræn som skaber, og Gud *kunne* helt vilkårligt have skabt nogle mennesker til fortabelse og andre til frelse. En skabning kan derfor ikke kræve sin skaber til regnskab (vers 20b), men Paulus' kommentar (vers 22-23) til pottemagerbilledet viser, at Gud *ikke* har skabt nogle til fortabelse og andre til frelse. Gud *kunne* have gjort det. Han har retten og magten dertil, men Gud gjorde det ikke. Billedet i vers 21 er hypotetisk. Det viser vers 22-23.

Pottemagerbilledet har ofte været det stærkeste argument for en dobbelt forudbestemmelse, idet man har tolket billedet i vers 21 som en beskrivelse af, hvordan Gud virker. Ligesom pottemageren af det samme ler kan forme kar til ære og kar til vanære, således har Gud skabt nogle til ære dvs. til frelse og skabt andre til vanære dvs. til fortabelse. Dette er Guds suveræne ret. Men der er afgørende argumenter imod, at vers 21 er en beskrivelse af, hvordan Gud skaber mennesker til forskelligt formål: Frelse eller fortabelse.

1) Vers 22-23 viser, at pottemagerbilledet i vers 21 er hypotetisk. a) Paulus indleder med et *men*, der markerer en modsætning, nemlig at Gud ikke handler som denne pottemager.⁴⁵ b) Dette bekræftes, når vi ser, at Paulus i vers 22-23 *ikke* skriver, at Gud har skabt nogle til fortabelse og andre til frelse, men skriver om kar, der er forberedt til vrede, og kar, der er forudbestemt til herlighed. c) Dette bekræftes, når vi ser, at Gud handler helt anderledes end pottemageren, fordi Gud er overbærende med vredens kar.

2) NT's lære om en universel kærlighed (Joh 3,16) og frelsesvilje (Joh 3,17; 1 Tim 2,4; Tit 2,11; 2 Pet 3,9) viser, at Paulus ikke skriver om en dobbelt forudbestemmelse her. Det at blive skabt til fortabelse er i modsætning til Guds universelle kærlighed og frelsesvilje.

Pottemagerbilledet i vers 21 er da hypotetisk. Det beskriver, hvad Gud *kunne* have gjort, men ikke gør.

⁴⁵ På græsk bruges der et *de*, som kan oversættes med "men" eller "og", men da Gud handler i modsætning til pottemageren, skal det gengives med et "men".

Guds overbærenhed (vers 22-23)

Vers 22-23 lyder i min oversættelse: *Men når Gud, skønt han vil vise sin vrede og kundgøre sin magt, med megen overbærenhed har båret over med vredens kar, som er blevet beredt til fortabelse, og for at kundgøre sin herligheds rigdom over barmhjertighedens kar, som han har forudbestemt til herlighed, [hvad vil du da sige?]* Vers 22-23 er Paulus' kommentar til pottemagerbilledet, og det er hans opgør med dette. Vers 22 begynder med et *men*, der markerer en modsætning til pottemagerbilledet, for Gud har *ikke* gjort som denne pottemager. Gud har ikke skabt vredens kar, men tværtimod vist dem sin overbærenhed. *Med megen overbærenhed har båret over med vredens kar* er det centrale udsagn i vers 22-23.⁴⁶ Sammenhængen i verset viser, at denne overbærenhed betyder, at Gud har holdt sin vrede tilbage over for vredens kar. En sådan overbærenhed er hyklerisk, hvis Gud har skabt dem som vredens kar. Rom 2,4 og 1 Tim 1,16 åbenbarer, at Gud holder sin vrede tilbage, for mennesker skal have mulighed for at omvende sig. En sådan overbærenhed er hyklerisk, hvis Gud har skabt dem som vredens kar, for så er der ingen mulighed for omvendelse. Med sin overbærenhed handler Gud i modsætning til pottemageren. Paulus begynder med *skønt han vil vise sin vrede og kundgøre sin magt*, og denne sætning åbenbarer Guds retfærdighed. Synd fremkalder Guds vrede (Rom 1,18-32; 4,15), og vreden er Guds retfærdige dom (Rom 1,32), og Gud vil derfor åbenbare sin vrede og derved åbenbare sin magt. Genstanden for vreden er *vredens kar*, som er mennesker, som ved deres egen synd har fremkaldt Guds vrede. Men til trods for dette (*skønt*) har Gud vist dem overbærenhed og holdt sin vrede tilbage. Gud gør dem ikke til vredens kar, men mennesker gør sig selv til vredens kar på grund af deres synd (Rom 1,18-3,20).

a) Det viser selve formuleringen. Paulus skriver om *vredens kar, som er blevet beredt til fortabelse*, og dette skal forstås som modsætning til *barmhjertighedens kar, som han har forudbestemt til herlighed*. Barmhjertighedens kar har Gud forudbestemt til frelse, og i modsætning til dette er vredens kar blevet beredt *af dem selv* til fortabelse.

b) Det viser den nære sammenhæng. Paulus har omtalt to eksempler på dom i vers 13 vedrørende Esau (*men hadede Esau*) og i vers 18 vedrørende Farao (*og forhærder, hvem han vil*), og Guds dom er begge gange begrundet i deres synd. Det viser den oprindelige sammenhæng. Menneskers synd fremkalder Guds dom.

c) Det viser den store sammenhæng. Rom 1,18 fortæller, at synd fremkalder Guds vrede, Rom 2,5 fortæller, at mennesker samler sig vrede til vredens dag ved deres modstand mod Gud. og Rom 4,15 åbenbarer, at loven fremkalder vrede, når den overtrædes. Mennesker bliver derfor vredens kar på

⁴⁶ Vers 22-23 er formuleret som en betingelsessætning. Første del lyder: *Men når han med megen overbærenhed har båret over med vredens kar, som er blevet beredt til fortabelse*. Ind i denne sætning er der indskudt en bisætning (en participialsætning): *Skønt han vil vise sin vrede og kundgøre sin magt*. Denne oversættelse er en tolkning. Vi kan oversætte neutralt med: *Idet han vil vise ...* Sætningen forstås bedst som koncessiv ("skønt" eller "til trods for"). Til første del af betingelsessætningen er der knyttet en hensigtssætning: *Og for at kundgøre sin herligheds rigdom mod barmhjertighedens kar, som han har forudbestemt til herlighed*. Anden del af betingelsessætningen mangler. Man kan supplere med: *Hvad vil du da sige?*

grund af deres synd. Når det er sådan, så er mennesker blevet beredt til fortabelsen *af dem selv*. De har ved deres egen ulydighed beredt dem til vrede.

Guds overbærenhed har som formål, at vredens kar skal omvende sig, men det er ikke det eneste formål, og Paulus beskriver endnu et formål. Guds overbærenhed har som formål at åbenbare Guds herligheds rigdom over barmhjertighedens kar. Når Gud kan vise sig overbærende og holde sin vrede tilbage mod dem, der har fortjent den, hvor meget mere vil hans rigdom på herlighed åbenbares i de udvalgte, når de ufortjent frelses endeligt. *Barmhjertighedens kar* er mennesker, der vil erfare Guds barmhjertighed. Gud har gjort dem til barmhjertighedens kar ved at vise dem barmhjertighed. Denne barmhjertighed er ubegrundet. Den har ingen årsag i mennesket. Det viser eksemplerne med Jakob og Esau (vers 7-13) og beskrivelsen af Guds barmhjertighed i vers 14-18. *Som han har forudbestemt til herlighed* fortæller, at de er forudbestemt af Gud til frelse (herlighed). Det er dem, der er udvalgt til frelse. Der er en markant forskel i formuleringen vedrørende vredens og barmhjertighedens kar, idet der er en dobbelt kontrast: *vredens kar, som er blevet beredt til fortabelse* – beredt – passiv *barmhjertighedens kar, som han har forudbestemt til herlighed* – forudbestemt – aktiv. Denne dobbelte kontrast fortæller, at det ikke er den samme person, som virker beredelsen til fortabelse og forudbestemmelsen til herlighed. Der står eksplicit, at det er Gud, der har forudbestemt, og det er da andre, der har beredt nemlig mennesker. Der er en tydelig kontrast og asymmetri i verset. Vredens kar er beredt til fortabelse af menneskene selv ved deres synd. Barmhjertighedens kar er forudbestemt til frelse af Gud af barmhjertighed.⁴⁷

⁴⁷ Der er en række sproglige detaljer, som viser, at *som er blevet beredt til fortabelse* ikke beskriver Guds skaberhandling eller forudbestemmelse og ikke skal gengives med, som er blevet skabt til fortabelse. Der er brugen af to forskellige ord i forbindelse med vredens kar og barmhjertighedens kar, men ud fra pottemagerbilledet burde det være det samme ord. Pottemager gør det samme med de to kar. Der er manglen på forstavelsen *forud* i *beredt*, og det kan ikke undværes, da denne handling går lige så langt tilbage som forudbestemmelsen af barmhjertigheden, og i *forudbestemt* har vi fortabelsen *forud*. Beskrivelsen af vredens og barmhjertighedens kar er asymmetriske, og de burde være symmetriske. Der er forskellen på passiv og aktiv; *som er blevet beredt* er passiv og *har forudbestemt* er aktiv, og det peger på en kontrast mellem de to handlinger. Her ser vi igen en asymmetri, hvor der burde være symmetri, og der er forskellen på subjektet, som mangler ved *som er blevet beredt*, men som er nævnt ved *har forudbestemt*. Det skaber tilsammen en kontrast, så der er to forskellige subjekter.